

Wagner Hírmondó

A Richard Wagner Társaság Lapja

XII. évfolyam 1. szám

2010. tavasz

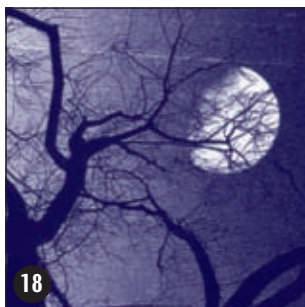
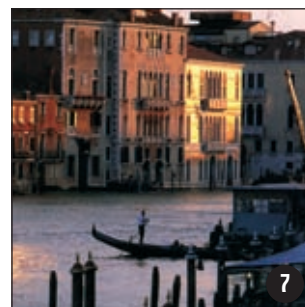
Motto:

A remekművek nem könnyen hozzáférhetők!...

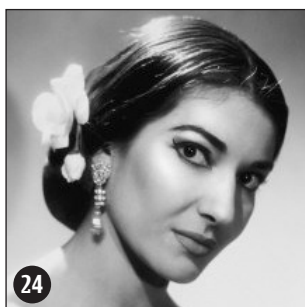
Tartalom

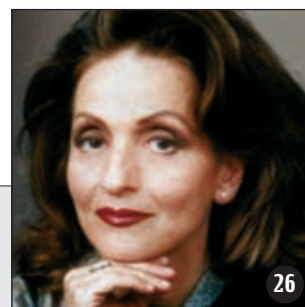
Akinek második otthona az Operaház	3
1883. február 13.	5
„Most a nagy Wagner karmesterekről”	8
Köszönetnyilvánítás Békés Andrásnak	10
Wagner találkozása Rossinivel	11
Bayreuthi ösztöndíj	12
Varázsfuvola a Vígszínházban	13
Öröme telt Chopin műveiben	14
Két neves muzsikussal Chopinről és Wagnerről	15
A vámpír, Marschner romantikus operája	16
Hogyan válik valaki vámpírrá?	18
Az évszázad legnagyobb Miméje	20
Recapitulatio II.	22
Maria Callas és Richard Wagner	24
Búcsú Hildegard Behrenstől	26

A címképen a velencei Palazzo Vendramin – Calergi látható, ahol Richard Wagner meghalt. (cikkünk a 6. oldalon)
A háttálon a velencei Danieli hotel ahol Wagner lakott és a Palazzo Giustinian ahol a Trisztán II. felvonását írta.

A tartalomjegyzék képei:
5. Wagner 7. Velence, gondola
8. Meixner Mihály 11. Tournados
Rossini Wagner módra 18. A vámpírok
éjjel járnak 22. Fischer Ádám
24. Maria Callas 26. Hildegard Behrens

Kiadja a **Richard Wagner Társaság**

Fővédnök: MARTON ÉVA

1148 Budapest, Kerepesi út 76/E.

Telefon: 383-0101 • 467-0611 Fax: 383-0101

E-mail: wagnertarsasag@mail.datanet.hu

Internet: www.wagnertarsasag.hu

AWagner Társaság adószáma: 19650892-1-42

Szerkesztőbizottság:

Dr. Ádám András főszerkesztő,

Dr. Király László, Pallós Tamás, Vajai Balázs

Megjelenik negyedévente, megvásárolható: a Társaság rendezvényein,

a Magyar Állami Operaházban

ISSN 1587-1525

Támogatóink:

nka
Nemzeti Kulturális Alap

NCA
NEMZETI CIVIL ALAPPROGRAM

Akinek második otthona az Operaház...

– *Múltidézés Miháلكovics Tivadarral* –

A mives, patinás pianino felett a falon különleges relikviák sorakoznak bekeretezve: Cosima Wagner levele, Siegfried Wagner képe és Richter János dedikált fotója, A walkür Tűzvarázsának felkicélt motívumával. Mosshammer Román, a világhírű hárfaművész hagyatékából származik mindez, akinek Stróbl Alajossal ápolta barátságáról egy epreskerti műteremfotó és egy Stróbl készítette mellszobor is tanúskodik, amelyet az unoka, Miháلكovics Tivadar az Operaháznak adományozott. Ihlető környezetben, otthonában beszélgettünk a dalszínház nyugalmazott – de még mindig aktív – főtitkárával, a Wagner Társaság tiszteletbeli elnökével.

– Anyai részről a családomnak az intézmény megnyitása óta kapcsolata volt az Operaházzal. Gustav Mahler hívta első hárfásnak a színházhoz nagyapámat, aki 1888-ban megnyerte a párizsi nemzetközi hárfaversenyt. Ezután öccse, Ottó is hazajött Amerikából. Nem csak a zenekarban játszottak, mindketten elismert zeneakadémiai tanárok voltak. Bayreuthban is dolgoztak, jó kapcsolatba kerültek a Wagner családdal, ismerték Richter Jánost...

A zenei háttér tehát adva volt, de Ön hogyan került az Operába?

– Vadászkiürtösként végeztem a Zeneakadémián 1956-ban, aztán másfél évig óraadó tanárként tanítottam rézfúvosokat Veszprémben, illetve Várpálotán. Aztán nagybátyám, a Mosshammer-tanítvány Rékai Miklós szólott, hogy nyelveket beszélő, kellőképpen muzikális

súgót keresnek az Operába. Gondoltam, megpróbálom. Elmentem, és Palló Imre, az akkori igazgató 1958. január 1-jével felvett. Azóta kötődöm az intézményhez, immár az ötvenkettedik szezonomat kezdtem...

Súgóként alaposan megismerhette a műfajt és a művészeket...

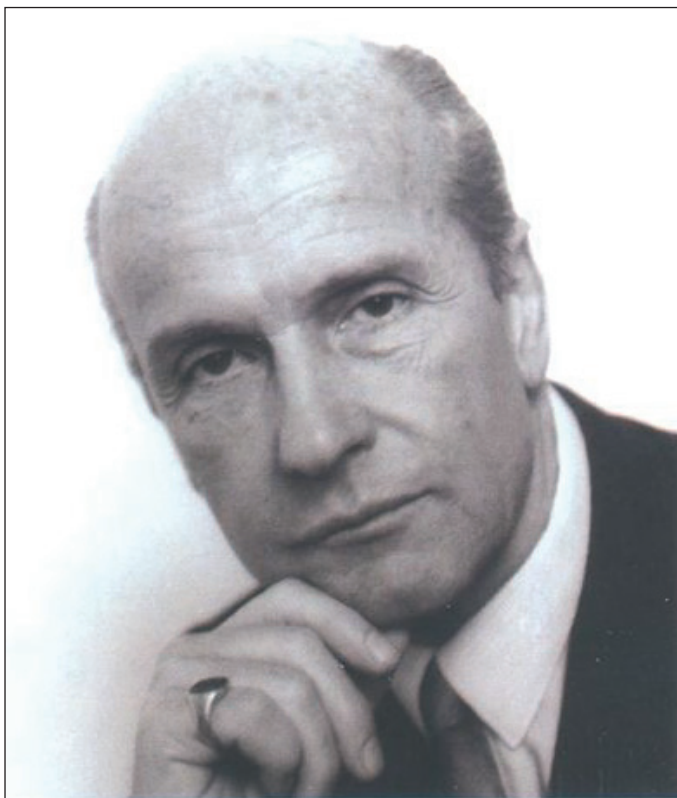
– Huszonöt év alatt százkilencvenegy operát sugtam, körülbelül háromezer-kétszáz előadáson. Legelőször száz alkalommal a *Bajazzókat*, még többször a *Bohéméletet*, a *Toscát*, a *kékszakállú herceg várát*... A teljes repertoárt tudtam. Az úgynevezett aranykor

mindegyik művészával dolgozhattam. Ha például Simándy, Házy, Melis lépett fel, mindig engem kértek sugónak. Szereplő- vagy műsorváltozás esetén is gyakran előfordult, hogy a titkárságról hívtak, mert valamelyik művész hozzám ragaszkodott, engem kért. Petrovics Emil a magánénekesek kezdeményezésére nevezett ki művészeti titkárnak, Útő Endre pedig főtitkárnak, ami nagyjából igazgatóhelyettesi feladatkört jelentett.

Alapvetően miből állt a munkája?

– A zenekari titkárral és a szervezési osztállyal összefogva én állítottam össze az éves műsortervet. Kiírtam a szereposztásokat: ki mikor mit énekel; és

nekem kellett egyeztetnem a művészekkel, amikor külföldi fellépésekre hívták őket. Főtitkári munkáimtól kezdve mindig ott ültem az előadásokon az igazgatói páholyban, mert az énekeseknek is jó, ha tudják, hogy az igazgatóság részéről ott van valaki. 1958 óta mintegy négyezer-kétszáz előadást láttam

Miháلكovics Tivadar

Wagnermondó

A Richard Wagner Társaság Lapja

2010. tavasz

az Operaházban, amivel talán a Guinness-rekordok könyvébe is bekerülhetnek.

Emlékezetes eseményekben, nagy előadásokban bőven volt része...

– Rengeteg külföldi énekes jött akkoriban Budapestre, mindegyikükről őrzök dedikált fényképeket. *Roswaenge, Pavarotti, Domingo, Gobbi, Scotta...* – felsorolni is lehetetlen. A sűgő idősazkból például különösen emlékezetes maradt számomra *Mario del Monaco* Otellója, Sámsonja és Caniója. Főtitkárként aztán olyan illusztris külföldi vendégeket fogadhattam az Operaházban, mint *Erzsébet* királynőt a férjével, *Beatrixet* és a párját, *Zsófia* királynét, *Diana* hercegnőt, trónörökösöket, az összes magyar államfőt és miniszterelnököt... Nagyszerű fogadásokon vehettem részt.

Említette az operaházi aranykort. Kikre emlékszik szívesen?

– Például *Maleczky Oszkár*ra. Oszti bácsi egy tünemény volt. Olyan Beckmesser, Don Pasquale és Gianni Schicchi, amilyen ő volt, nem lesz. *Ferencsik János* azt mondta: Tivadar, ha egyszer véletlenül „elűtném” magam, megnézném, hogy az Oszti hol énekel, és ott folytatnám! Rendkívül muzikális volt, fantasztikus... És hallatlan kedves ember. Nagyon jóban voltam *Házy Erzsivel, Simándyval, Fodorral, Faragó Andrással, Laczó Istvánnal*. Pista bácsinak kezdettől nagy rajongója voltam, mert nekem a hőstenor hang volt a mindenem. Az összes előadásán ott voltam.

Nem gondolt még arra, hogy leírja mindazt, ami az elmúlt bő fél évszázadban történt?

– Elkezdtem. Onnan kezdve, hogy 1958. január 2-án először vettem részt egy próbán: éppen a *Peter Grimes*ra készültek *Udvardy Tiborral* és *Mátyás Máriával*... Számptalan humoros helyzetnek voltam tanúja, inkább ezeket kezdtem el gyűjtögetni, leírni. A Parasztbecsület egyik előadásán például az egész közönség nevetett, amikor a Siciliana elején a Turiddut éneklő *Járay Jóska* belépése helyett az „állatstatiszta”, egy számár kezdett el hangosan iázni a háttérben. A *Don Pasqualéban* előfordult, hogy a címszerepet alakító énekesnek – aki szerepe szerint a függöny felmenetelekör egy fotelben hortyog széttett lábakkal – nyitva maradt a slicce. A sűgőlyukból jeleztem a malórt, mire az illető hátat fordított, kisétált a díszletbalkonra, mint aki onnan nézelődik, és közben sikerült begombolkozni. A *nürnbergi mesterdalnokok* azért maradt meg az emlékezetemben, mert egyszer nekem kellett levezényelnem a sűgőlyukból. Az énekesek teljesen rám hagyatkoztak, a karmester ugyanis nem igazán figyelt rájuk.

Több ezer előadás után is mindig örömmel beszél az operáról. Mit mondana a műfajról mondjuk egy „kezdő zenebarátnak”?

– Csak a legszebbeket, a legjobbakat. *Verdi, Puccini*... Kezdsnek mindenképpen őket ajánlanám. Később jöhet *Wagner*, aztán *Richard Strauss*; most éppen *A rózsalovag* új bemutatójára készülünk az Operában. Már alig várom. *Wagner* szerint a művészet akkor művészet, ha szép, a zene pedig akkor zene, ha van benne dallam. Köztünk szólva, én roppant „antik” vagyok. Azt mondják rólam: a Tivadar még a Monarchiából maradt itt. A hagyományos dolgokat, a hagyományos rendezéseket szeretem. Egy külföldi példára hivatkozva: nekem a *Don Carlosban* Eboli ne süssön grillcsirkét vagy pulykát... Nem véletlen, hogy a legnagyobb sikere itthon ma is a *Don Carlosnak*, a *Bohéméletnek*, a *Turandotnak* van. A *Bohémélet* 1937-es csodálatos díszlete védett, de én védetté tettem volna például az Oláh-féle *Anyegint*, ahogy a régi *Toscát* is. A zene és a látvány szépsége az, ami biztosan mindenkit megragad.

A Wagner-társaság elnöke, majd tiszteletbeli elnöke lett. Szívesen vállalta?

– Természetesen. *Wagner* az első számú kedvencem, a családom generációk óta *Wagner*-, illetve *Mozart*-rajongó volt. A *Wagner Társaságot* pedig nagyszerű dolognak tartom. Csodálatom vezetőinek egyszerűségét, elkötelezettségét és munkabírását. Örömmel veszek részt a programokon, és rendszeresen meghívják a bayreuthi ösztöndíjra pályázó fiatal operaénekesek versenyének zsűrijébe is.

Az atyai felmenőiről eddig még nem ejtettünk szót. Alsóörs nem pusztán kikapcsolódásának, nyaralásainak állandó helyszíne, szoros családi szálak is fűzik a Balaton-parthoz...

– A hagyományoknak megfelelően nálunk az unoka mindig a nagypapa nevét kapta, így lettem Tivadar. A *Mihálkovic*s család százötven éve van jelen Alsóörsön, ahol Tivadar nagyapámról utcát neveztek el. De nemcsak ott, hanem Győrben is, ahol élt. Ő alapította a balatoni evezős és vitorlás egyesületet, versenyeket szervezett. A nagyapám nagy birtokot vásárolt a Balatonnál. Jóban volt *Endrődi Sándor* költővel, aki többek között *Jókai Mórral* látogatta őt. Gyerekköröm óta minden nyarat, júliust, augusztust az alsóörsi nyaralóban töltök. Rendszeresen vendégeskedett nálam *Andor Éva, Jablonkay Éva* és *Házy Erzs*i, akinek a közelben, a parton volt faháza. Gyakran grilleztünk, flekkent sütöttünk. Nyaranta még most is sokszor meglátogatnak az Operaház művészei. Fiatalabb koromban sokat vitorláztam. A vitorlázás a vérünkben van. A *Mihálkovic*sok ebben verhetetlenek.

Pallós

Az írás elején említett epreskerti műterem Budapest VI. kerületében, a Bajza utcában volt. (A szerk.)

1883. február 13

Richard Wagner halála előtti estén Paul von Joukowski festő, a zeneköltő barátja Cosima jegyzetfüzetébe rajzolt egy arcot „Az olvasó Richard 1883 február 12.” aláírással. Wagner lelkes és kiváló felolvasó lévén az utolsó este családjának és vendégének, az Undine prózai regé írójának Friedrich Dela Matte Faugués életét olvasta fel.

Richard Wagner 1883. febr.13-án délután fél 4 órakor halt meg „teljesen hirtelen”, anélkül, hogy „előzőleg beteg lett volna”. Valószínű, mint ma gondoljuk, ez a megállapítás nem helytálló. Wagner szívbeteg volt, mégpedig súlyosabb, mint azt maga és környezete tartotta, vagy hinni akarta. Maga említi rendszeresen visszatérő nagy fájdalmakkal – „bösen Krämpfen” – járó rohamait, mint legutolsó levelében január 10-én II. Lajos királynak is írja. 1812. december 24-én egy ifjúsági együttessel a Teatro La Fenicében előadja fiatalkori C-dur szimfóniáját. Kifáradtan

mondja: most vezényeltem utoljára. Február 6-án még a karnevál utolsó napján késő éjszakáig kószált gyermekeivel a vidám álarcos farsangi néptömegben. Éjfélkor, amikor a campanilékből szétkürtölik, hogy vége a karneválnak, kialszik minden fáklya... A hazatérő Wagner csak annyit mond halkán a portásnak „Barátom, vége a karneválnak”. Vége.

Napokkal halála előtt gyengébbnek, sőt utolsó napján délben kifejezetten rosszul érezte magát, s dolgozószobájában maradt. Heves mellkasi görcsroham fogta el, mely átmenetileg javult. Nem ment a családi

ebédhez. Visszatérő szívrohamában a személyzet egy tagját, a hűséges Luigi Trevisant¹ hívta csengőjével. „Orvost... a feleségem..” A berohanó Cosima egy díványhoz segíti, kiesik zsebórája „az órámm”, ezek utolsó szavai, felesége karjai között meghal.

Mai napig tartja magát egy említésre alig méltó zsurnalisztikai ízű mende-monda, miszerint az utolsó attack

egy Cosimával való nézeteltérés miatt következett be. Nevezetesen egy fiatal művész miatt, akire – szülei kérésére – Wagner felfigyelt, és támogatni kívánta. Hogy ez így volt-e, bizonyára sohasem fogjuk megtudni. Annyi bizonyos, hogy az esetet az utolsó napjaiban ott tartózkodók közül senki sem említi, még később sem. Az viszont igaz, hogy egy ilyen protezsált valóban létezett, sőt méltó csinndadrattával a sajtó a csinos hölgy „előkerült fényképét” is közölte, csak hogy arról később kiderült, hogy nem a nevezettet ábrázolja.

Természetes lenne, hogy egy ilyen feltételezett affér mint mellék-tényező szerepet játszhatott volna egy végze-

tes szívrohamban. Ellentmond azonban, hogy Wagner utolsó óráit, sőt szavait többen pontosan leírták. Délelőtt pedig egy esszén dolgozott, „a férfi és a nő a zenében” témakörben, de az írást rosszullete miatt abbahagyta, mondják a szemtanúk.

Sajnos, halál ellen nincs orvosság, írják a füves könyvek, és természetesen a rosszmájú pletyka ellen sem.

¹ Luigi Trevisan vitte szinte naponta bárkán a zeneköltőt a szent Márk térre, ahol Wagner tisztelőivel a Lavenában kávézott. A cukrászda-kávézó még ma is megvan.

Joukowski: Az olvasó Richard 1883. február 12.

A Wagner család a zeneköltő utolsó hónapjaiban Velencében a Vendramin-Calergi palota félemeletén, a keleti oldal díszkertre néző épületszárnyában lakott, a palota nagyszámú hatalmas termeihez viszonyítva 28 kisebb, de igen szép szobában. Ezekből ma 3 helység a Wagner múzeum. (Részletes leírását lásd: Hírmondó 2009. tavaszi számában Róza Iván cikkében.) A grandiózus palota többi része ma kaszinóként működik, ahol nagy pénzek forognak, így a Wagner múzeum is csak feketeruhás, fegyveres őr kísérete mellett látogatható. Richard Wagner ilyen őrizetnek nem biztos, hogy örült volna.

A majdnem teljes épségben megmaradt palotát 1500 körül építették. Talán mint az első tiszta velencei reneszánsz stílusú épületet – eltérően a többi remekműtől –, palazzónak mondják. A többi épületsodát csupán „velenceiesen” Ca’ (casa) jelzővel illetik, mint pl. Ca’ Foscari, vagy Ca’ d’Oro. Ezt az épületet viszont *Palazzo Vendraminnak* hívják, ami pedig csak a Palazzo Ducalénak, azaz Doge palotának kijáró jelző.

A megbecsülés bizonyára a Canale Grandéra tekintő pompázatos, büszke homlokzatnak szól. Itt az előző XV. században épített még általában csúcsíves, késő gotikus ún. „szamárhátas” ívek helyett, félkörívbe foglalt ablakokat látunk, mégpedig ablakpárokat. A fölöttük lévő ívmezőbe kerek „ökörszemet”, oculust helyezett az építő Mauro Codussi, aki az épület befejezését már nem érte meg! Ezeket a harmonikus ikerablakokat úgy helyezték el, ahogy az épület belső rendje megkívánta, vagyis középtű három ablakpár a nagy reprezentatív terek részére, oldalt egy-egy ablak a kisebb lakótermek – fogadótermek részére. Az ablakokat szép oszloppárok övezik, míg vízszintesen erkély korlátsor díszíti a piano nobilét,

azaz a reprezentatív I. emeletet. A felette lévő emeleteket is erős, vízszintes gerendázat, illetve záró párkányzat hangsúlyozza. Ez a világosan áttekinthető hármastagoltság még Velencében is különlegesen levegős, harmonikus, stílustiszta, korai reneszánsz épület szépségét sugározza. Ez a palota a velencei építkezés további példaképe lett.

Kik laktak itt? Felépülése után a Lorendan család, melynek családfője lesz a híres Leonardo doge, aki „fényes diplomáciájával szétrobbantotta” a Serenissima ellen szövetekezett nagyhatalmak ligáját. Később került a Vendraminok, majd a Calergik birtokába. Most a város tulajdona.

Mégis egy zeneköltő tette igazán híressé e házat. Wagner szeretett itt lakni, szerette a lagúnákat, a napfényt, a vízi város hangjait, az éjszakában elnyújtott gondolások kiáltásait, melyek néha egész melodikus kadenciát írtak le. Wagner mondja: *egyszer, amikor késő éjjel a félelmetesen sötét kanálison hazafelé hajóztam, hirtelen felbukkant a hold és fénybe fürösztötte a leírhatatlanul festői palotákat és gondolám evezőjét. A szépség e*

berobbanása egy felnyögésre emlékeztető, mélyről jövő hangot csalt torkából, amely egy hosszú oh után dallamos Venezia! kiáltásba ívelt. Még valami következt, de úgy megrendültem, hogy nem fogtam fel részleteit. Ez a valami zsongott bennem egész velencei tartózkodásom alatt és a Tristan III. felvonásának hosszan ívelő pásztorkürt-panaszában is visszacsendül.

K. L.

Reviczky Gyula:

Wagner Richárd

Fréja fejedre
Friss koszorút fon,
S Walhalla virányin
Amrita vár.

Itáliában ért el a halál,
Ki germánoknál germánabb valál.
Velence, régi nagyság, fény regéje!
Te láttad, mint borult homály szemére,
Tengerhullámod viszi szét a földnek:
Nem dobban Wagner büszke szíve többet!

Megbűvölt engem is varázslatod.
Fülemben zengtek régi századok,
Láttam Szigfridet, Krimhild bosszúját,
Tannhäuser lángját, Hollandid bűjét,
Az álmatag szemű Szentát s szerelmét,
S Elzát, kinél nincs bájolóbb se szendébb.

Szállj, szállj Odinhoz! Zengő álmaid
Behangozzák a föld határait,
Királyi koronák törékenyebbek,
Mint legkisebb betűje nagy nevednek.
S ahova útja nincs csak égi lángnak:
Te oda szállsz, Beethoven, Goethe várnak.

Fréja fejedre
Friss koszorút fon,
S Walhalla virányin
Amrita vár.

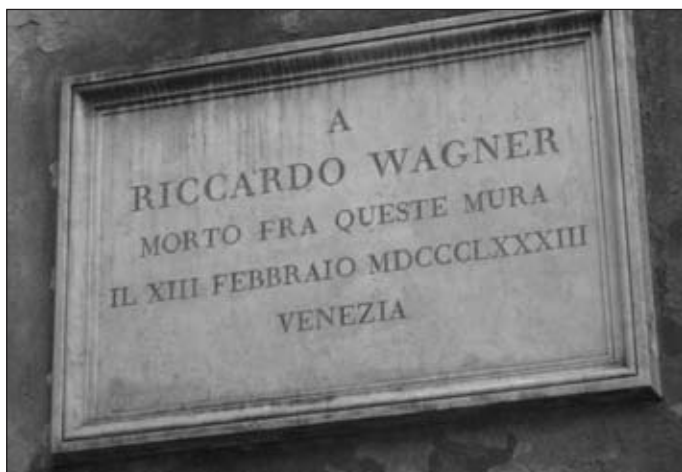

A Palazzo Vendramin-Calergi, ahol Wagner utolsó lakása volt (↖) és ahol meghalt

**Wagner:
Istenek alkonya.
A haldokló Siegfried.**

Brünnhilde!
Égi arám!
Nézz rám, tűnjön el álmod!
Ki zárt új
álomba megint?
Ki köt az éj béklyóiba?
Felköltelek...
Ébresszen e csók,
pattantva megint néma bilincsed,
már nevet Brünnhilde rám!
Ah! ez a két szem,
örök a fénye!
Ah! ez a szent ajk,
mennyei mámor!
Haláligézet,
borzongató üdv,
Brünnhild' szent szava hív!

(Fordította: Szabó Lőrinc,
1938. január 1.)

Emléktábla a Palazzo falán

Az 1999-ben Budapesten tartott Nemzetközi Wagner Világkongresszus alkalmával, a Wagner Társaság a Pesti Vigadó falán Liszt és Wagner 1875. évi magyarországi hangversenyének emlékére márvány táblát állított. Felirata: Barátságukkal a zenét, a népek közös nyelvét szolgálták.
A Richard Wagner Társaság ezt az emléktáblát minden év február 13-án Wagner halála napján a zeneköltő tiszteletére megkoszorúzza.

„Most a nagy Wagner karmesterekről” Akinek valamiről mindig eszébe jut valami...

Társaságunkban Meixner Mihály tanár úr hagyományos, immár több évtizedes évadnyitó előadása után a szétszéledő emberektől innen is onnan is hallani lehetett: Nahát! Ez volt a tanár úr valaha is legjobb, legszebb előadása! És mindezt csak úgy „fejből”...

Mi volt sikerének titka?

Az, hogy magával hozta tisztelt és szeretett barátait: a nagy Wagner karmestereket, akikkel vagy személyesen, vagy lélekben élete folyamán találkozott, és olyan élményszerűen mutatta be őket, hogy mindannyian úgy éreztük, itt van a teremben az egész kompánia.

Mindenekelőtt tisztázni kellett, hogy vannak-e híres Wagner karmesterek, akik persze nem kizárólag csak Wagner műveket dirigálnak. Vannak. Sőt megfigyelhető, hogy egy bizonyos kultúrkörhöz pl: Brucknerhez, Richard Strauss-hoz ők jobban vonzódnak, mint a Wagnert ritkábban vezénylők. A mai karmesterek –

összehasonlítva a régiekkel – excentrikusabbak, azaz a lassú tételeket sokkal lassabban, a gyors részeket pedig gyorsabban játsszák mint a régiek. Érdekes, hogy a karmesterek idősödve – talán, hogy lelassulásukat leplezzék és fiatalos dirigensnek látszódnak, sokszor gyorsabban veszik a tempót, mint korábban. Megfigyelhető volt ez Toscaninénél is, de az is igaz, hogy a létező leghosszabb Parsifalt ugyancsak Arturo Toscanini vezényelte, és nem is fi-

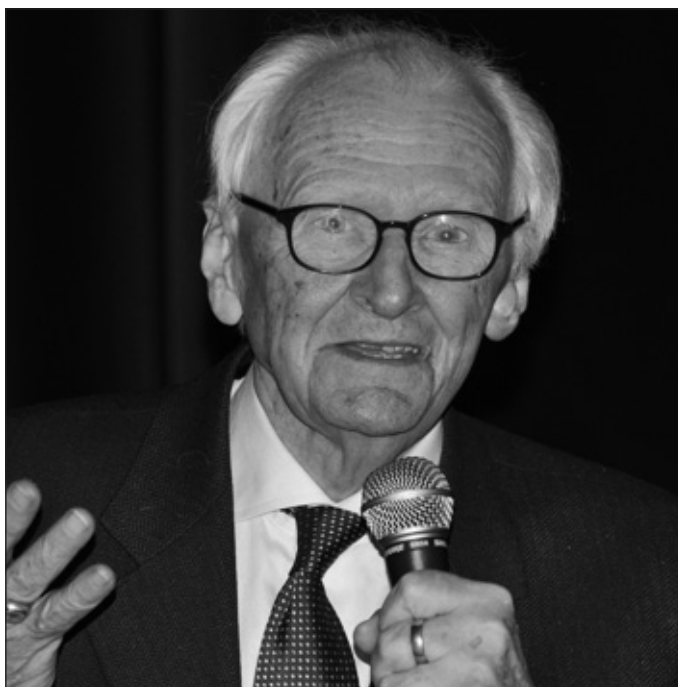
atalon. Nagy rejtély, nem tudni, mitől lesz valaki nagyon jó karmester, vagy éppen Wagner karmester?

A „meghívott” illusztris karmestereket most egyenként szólította Meixner tanár úr.

Elfogultság címén elsőnek BRUNO WALTERT állítja elének, akit általában a legjobb Mozart dirigensnek titulálnak. Pedig már fiatal korában Londonban sok Wagnert vezényelt. Hihetetlen udvarias volt a zenekarral, ha valami nem ment, „próbáljuk meg jobban” kérte. Előadónknak eszébe jut egy ked-

ves gesztus, amikor Bruno Walter címét egy folyóiratban megtalálta, írt neki, és ő kérdéseire hamarjában és szívélyesen válaszolt. Walter véleménye szerint a karmester számára a legjobb propaganda egy jól sikerült előadás. Bruno Walter elvezényelt nekünk egy historikus lemezről Lotte Lehmannal és Lauritz Melchiorral egy káprázatos Walkür részletet, majd ezüstösen ívelő, légies Lohengrin előjátékot hallottunk tőle.

CLEMENS KRAUSST idézve ő főképpen, mint

Meixner Mihály

Richard Strauss legközelebbi munkatársa, operáinak bemutatójaként jelenik meg előttünk, no meg az is igaz, hogy kiváló Wagner karmester volt. Egyszer – említi előadónk – egy operai ügyelővel beszéltem, aki 40 éve látta el posztját Bayreuthban. Megkérdeztem, hogy tetszett neki Krauss játéka? „Ein bisschen schnell” volt a szakértői válasz. Pedig Krauss tempói csodálatosak. Meghallgattunk egy 1944-ben, a borzalmas háború közben Münchenben felvett

Bolygó részletet, a matrózkórust. Ennek a kórusnak tempója igazi, vaskos táncritmus; ha túl gyors, nem érződik a durva tengerészcsizmák dobbanása. Él-mény volt hallani.

És jött FURTWÄNGLER, aki minden operát vezényelt Mozarttól Wagneren át Richard Straussig. Furcsa, hogy életének jelentős részében operai karmesterként működött, a közvélemény azonban még ma is elsősorban szimfonikus karmesternek tartja. Furtwängler tempói tökéletesnek tűnnek az apró alig észrevehető ütemváltásokkal, melyekkel egyszer csak egészen más világba kerülünk. Ez teljesen sajtószájas. A meghallgatott Mesterdalnokok nyitány lendületesen, tömören kezdődik, de, ahol kell, ünnepelesen lelassulva visszatartott. Meixner tanár úrnak eszébe jut egy kedves kérdés, amit Furtwänglernek tettek fel: melyik zenekar áll szívéhez közelebb, a bécsi, vagy a berlini? Így válaszolt: A berlini az én drága feleségem, a bécsi a drága kedvesem.

Vezénylése elején pálcájával mindig sokáig körözött, míg leütötte az első taktust. Egyszer Olaszországban ezt látva a karzatról egy talján lekiabált: „Bátran maestro!” és a maestro beintett.

Amikor egyszer réges rég Furtwängler Pesten dirigált, a hírre a fiatal Meixner Misi rohant jegyet váltani. A pénztáros néni azonban közli: a plakát kiragasztása után három órával egyetlen jegy se maradt! Kárpótlásul most a walkürok lovaglásának zenekari változatát (Wagner ohne Stimme) hallgattuk meg lendületes előadásban.

És következett a drága KNAPPERTSBUSCH! 1963-ban Bayreuthban vele látta, hallotta előadónk az élete összes operaélményén felüli, a legszebb Parsifalt. Hans Knappertsbuschnak a Parsifalhoz valami különleges, spirituális kötődöttsége volt, színhatásokkal, hangulatok idézésével meghitten szép előadásokat dirigált. Egy új rendezésben – jut eszébe Meixner tanár úrnak – valamelyik Wagner unoka, mint nem modern elemet kiiktatta a szövegekönvben előírt égből leszálló galambot. „Wo ist die Taube?!” Nincs?, akkor nem fogok dirigálni! A helyzetet csalárd módon úgy oldották meg, hogy a galambot leeresztették addig, hogy a zenekari árok-ból Knappertsbusch még lássa, de a közönség már ne.

Knappertsbusch jószágos, de mogorva ember volt, nem szerette a kíváncsiskodókat. A hatalmas, közel

két méter magas embert, amikor az ismert lefedett bayreuthi zenekari árokba megérkezett, természetesen nem lehetett látni, mégis mindenki tudta, hogy megjött, a hangos „Guten Tag meine Herren!” köszöntésből. Még egy emlék. 1952-ben felváltva dirigálták a darabokat Karajannal Bayreuthban. Egy nap, szinte az utolsó órában Karajan valami miatt lemondta szereplését, Knappertsbusch természetesen elvállalta, de elfelejtették erről értesíteni a zenekart. Amikor a kis Karajan helyett meglátták a zenészek a hatalmas Knappertsbuscht, érthetően elképedtek, mire ő csak annyit mondott: Mit bámulnak, ezt már legalább kétszer dirigáltam! Egy alkalommal megkérdezték, mit szólna, ha Windgassen lemondaná az előadást? Akkor rendőrrel kell idehozni, kiáltotta.

Ha már Windgassenről van szó, amikor Pesten járt és a televízió playbackes felvételt kívánt vele készíteni, páncélba öltöztették Lohengrinként. Mint mesélőnk – aki őt kalauzolta – mondja, felettébb humoros volt hallani az elképedt operatortól: Úristen, ez így bele se fér a stúdióba!

A nagy karmester JOSEPH KEILBERTH nevét hallva mindenkinek szomorú halála jut eszébe. Egy Trisztán előadáson összeesett és meghalt. A Trisztán sorsszerűsége?

Rásütöttek, hogy ő a tipikus német karmester. A háború alatt a Prágai Német Színházban egy német filharmóniai zenekart szervezett, ezért aztán eltiltották a vezényléstől. Egy idő után azonban a világ összes jelentős zenekaránál dirigál, és Bayreuth nagy embere lesz. Vele a Lohengrin egy kórusrészletét hallgattuk meg a II. felvonásból. Wilhelm Pitz nevéhez fűződik a kórus elképzelhetetlenül magas szakmai nivója és különösen fegyelmezett szervezettsége.

Sokan azt mondják, hogy az angolok nem túl muzikálisak, igazán nincsenek nagy karmestereik. Ennek ellentmond SIR ADRIEN BOULT, aki maga volt a kétlábos járó élő zenetörténet. Lipcsében tanult, és még gyakran hallotta Nikisch Arturt dirigálni. Elhatározta, hogy karmester lesz. Ő alapította meg a BBC Szimfonikus Zenekart, megszámlálhatatlan klasszikus felvételt készítve. Amikor Meixner Mihály mint fiatal rádiós otthonában meglátogatta, az idős úr Bartók Bélát említette, a vele való találkozást, az együtt zenélést és kellemes eszmecserét. Mesélt a zene múltjáról, és csak úgy röpködtek a nevek Elgarral, Vaughan Williams-szel való kapcsolatáról. Boulton sokat és szépen vezényelt

Hermondó

A Richard Wagner Társaság Lapja

2010. tavasz

Wagnert. Vele hallgattuk meg a megrendítő Siegfried gyászzenét.

Előlépett HERBERT VON KARAJAN, aki már öt éves korában zongorázó csodagyerek volt, és lett évek múlva „Európa főzeneigazgatója”. Kedves anekdotát hallunk. Karajan megérkezik a repülőtérré. A taxis szeretné tudni hová vigye a maestrot. Mindegy, válaszol, nekem mindenhol van dolgom! Érdekes, hogy Karajan Bayreuthban mindössze kétszer szerepelt, valahogy nem jött össze a Wagner családdal. Salzburgban megteremtett egy szinte anti-Bayreuthot, ahol még a Ringet is előadták. Vezénylési felfogása élete folyamán többször változott, voltak ún. lány korszakai, máskor erőteljesebb jellegű időszakai. Mi most a Torinói Rádiózenekarral készült Mesterdalnokok III. felvonásának előjátékát hallgattuk meg 1942-ből. Puha, szép dallamvezetésben, a lemondás szomorúságát kifejező zenében gyönyörködhettünk. Ez még a fiatal Karajan volt.

Ki ne ismerné és szeretné KARL BÖHM életművét? Szerencsére hosszú életet élt. A legszebb Mozart felvételeket mindig is neki tulajdonítják, de bayreuthi Mesterdalnokok-ja, Trisztánja és Ring előadásai is csodálatra méltóak. Egy ember, akit mindenki szeretett és minden zenekar is! Tipikus osztrák Wagner előadó, akinél minden „gömbölyű”. A Trisztánból hallunk egy ihletett részletet a szerelmi kettősöből.

WOLFGANG SAVALLISCH következik a nemes sorban. Ő is az egy időre eltiltottak köréhez tartozott, de aztán világkarriert futott be. Münchenben egy komplett Wagner ciklust rendezett a Tündérektől, a Csókti-

lalmon, Rienzin át a Parsifalig. Ezt egy karmester sem tudta megtenni. Személye kissé távolságtartó; halk úriember lévén, vezénylését sokan mondták száraznak, vagy inkább pontos dirigensnek. Óriási repertoárral rendelkezett, Wagner mellett szinte minden zeneszerzőtől vezényelt. Megtalálta a fiatalkori Wagner operákban is a szépségeket, a most bemutatott Csóktilalom nyitányban példázza a késői Wagner ígétét.

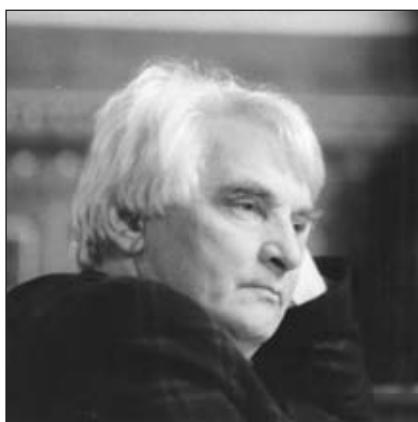
SOLTI GYÖRGYTŐL a Siegfried idill kamarazenei részletét hallottuk. Őt nem kell bemutatni, remek karmester volt. A bécsi Ring felvétele etalon.

Az előadó sajnálattal jegyzi meg, hogy FISCHER ÁDÁMTÓL méltánytalanul nincs felvétel, szívesen hallgatnánk, kommentálnánk. Ez bizony a mostani magyar inproduktív zenei archiválás vétke.

Végül, de nem utolsó sorban a nagy beváltott ígéret CHRISTIAN THIELEMANN. Kétségtelenül ő a mai legjelentősebb Wagner interpretátor. Érdekes, kiegyensúlyozott egyéniség, klasszikus nyugalom sugárik vezényléséből. Ő a jó értelemben vett tradicionális dallamosság kihangsúlyozásával, méltán nagy sikert arató dirigens. Tőle egy értékes – szintén csak zenekari feldolgozású – Izolda szerelmi halálát hallhattuk. Valóban elragadó zene, szebb befejezést elképzelni se lehetett volna.

E karmesterek többnyire már csak nevek a lemezborítón. Ezen a délutánon azonban a zenei empátia, a megélt élmény átadásának művészetét, *a nagy idők nagy tanúját hallottuk, akinek valamiről, vagy valakiről mindig eszébe jut valaki, vagy valami roppant érdekes...*

Király Éva

Köszönetnyilvánítás

A Richard Wagner Társaság vezetősége köszönetét fejezi ki BÉKÉS ANDRÁS főrendező úrnak értékes könyvajándékáért, mellyel archívumunkat gyarapította. Az exkluzív kiállítású 10 kötetes jubileumi sorozat Richard Wagner halálának (1883) centenáriuma jelenti meg Frankfurt am Mainban, és a zeneköltő elméleti műveit, szöveggömbölyűit, levelezését tartalmazza.

Társaságunk a nagyvonalú adományt kiválóan tudja hasznosítani Wagner és Liszt munkásságának népszerűsítésében. Nagy becsben tartjuk.

RWT

Wagner találkozása Rossinival

Ioachino Rossini *Sevillai borbély* című mesterműve 1816. évi római bemutatója óta egyike a zenés színház legszórakoztatóbb mesterműveinek. A fiatal Almaviva gróf epekedése Rosináért és a leánykérés tréfás körülményei, az idős gyám, Bartolomeo kifigurázása és Figaro rafinált mesterkedései minden időben és helyszínen gondoskodnak a közönség jó hangulatáról. Günther Rennert klasszikus bécsi rendezését élvezve, amely az óév *Ring* felújítása miatt wagneri hangulatú zárását januárban mintegy „feloldotta”, kiváló alkalom nyílik a két zeneszerző találkozását megörökítő anekdota felelevenítésére. Aki azonban azt vélné, hogy a zenei élet e két kiválósága valahol a zene berkeiben találkozott össze, az óriásit téved. Wagner ugyan muzsikáról akart beszélgetni az idős mesterrel, Rossininak azonban csakis a sertéseken(!) járt az esze. De hogy is történt e szörnyűség?

Wagner egyszer úgy határozott, hogy Olaszországba utazik, mégpedig kizárólag azzal a céllal, hogy felkeresse az ünnepezt Rossinit és elbeszélgessen vele a zene rejtelméről. Hiába terelte azonban a beszéd fonalát újra és újra kedvenc témájára, Rossini gondolatai egyre csak a disznótenyésztés mesterségénél kötöttek ki. Így szólt Wagnerhez: „Disznót nemcsak étkezés céljából tenyészt az ember, hanem méginkább a vadászat, a konyha kincsenek, a fekete gyémántnak a felkutatása miatt.” Rossini úgy lelkendezett a szarvasgombáról, hogy szeméi szinte bepárasodtak.

Rossini saját bevallása szerint állítólag mindössze két alkalommal könnyezett. Így mesélte Wagnernek: „Először, amikor Paganini játékát hallottam, másodszer pedig: egy csónakkirándulás és piknik alkalmával, amikor egy piemonti szarvasgombával töltött pulyka kirándulótársaim gondatlansága miatt vízbe pottyant. El tudja képzelni ezt a veszteséget?” – tette fel a kérdést Richard Wagnernek, kinek gyomoredveit leginkább a megszokott bajor konyha befolyásolta. Nem tudván átérezni Rossini mes-

ter tragédiáját, Wagner nem igazán hatották meg a hallottak.

Mikor a két zeneszerző beszélgetése végre-valahára a szakmára terelődött, – mely miatt Wagner Itáliába utazott – Rossini hirtelen felugorva szabadkozni kezdett és a konyhába szaladt. Mindezt éppen akkor, amikor a beszélgetés Wagner számára érdekesítővé vált. Néhány perc elteltével a mester visszatért és így folytatta: „Hol is tartotunk éppen?”

Amikor a dolog többször is megismétlődött, Wagner teljesen

összezavarodva bátorságot gyűjtött és feltette a kérdést, mi az oka Rossini szinte percenkénti eltűnésének? „Pardon Monsieur, bocsásson meg!” – válaszolta az idős mester, majd a következő magyarázattal világosította fel Wagner: „Éppen őzgerincet sütök és hogy oda ne kozmáljon, gyakran kell locsolni.” Bár Wagner sem vetette meg a jóízű falatot, nem mert hinni a fülének. Még évek múltán is így morfondírozott magában: „Hogy tudott ez a zseniális zeneszerző így belefeledkezni a főzésbe?”

Wagner és Rossini, Warren Chappellini karikatúrája

Wirmondó

A Richard Wagner Társaság Lapja

2010. tavasz

A kérdés mindmáig foglalkoztatja a zenetörténetet. Rossini 1829-ben írta utolsó operáját, melynek a *Tell Vilmos* címet adta. Ezután már csak a sütés-főzés érdekelt. A komponálást íróasztaláról teljes egészében áthelyezte a konyhaasztalra. A róla elnevezett *Tournedos-szelet* ma legalább olyan nevezetes, mint a *Sevillai borbély*. Való igaz, nagyszerű gasztronómiai csemege, amely marhahúsból készül, ízletes libamájjal és szarvasgombával töltve – amit Rossini kedvenc malackái bányásznak ki a földből.

Ha valaki saját konyhájában is ki akarja próbálni, itt következik a recept Rossini mester megfogalmazásában. Kegyeletből azonban hallgassunk hozzá Wagnert, talán a *Mesterdalnokokat!*?

Tournedos Rossini az edények és konyhák (kar)mesterei számára!

Végy 500 dkg marhafilét, 50 dkg libamájpástétomot, 1 friss szarvasgombát, 1 db. hagymát, 1 evőkanál vajot, 1 teáskanál lisztet, 125 ml Madeira bort, marhahúslevest, 2 evőkanál olajat, sót és borsot!

Elkészítés:

1. Felvonás

Vágd a húst *piano* 4 szeletre és kötdzd formára, hogy szép kerek szeletkéket nyerhess. Majd szórd

meg borssal és spriccelj meg minden egyes darabot olajjal. Hagyd szobahőmérsékleten két óra hosszat pihenni. Hámozd meg a szarvasgombát, vágd finom lapokra külső részeit, majd negyedeld a mennyiséget, akár csak a libamáját.

2. Felvonás

Közben karikázd fel a hagymát *andante* és pirítsd meg forró olajban némi liszt hozzáadásával aranybarnára. Add hozzá a Madeirat, majd öntsd fel – *andante* – marhahúslevessel, sózd és borsozd. Hagyd tíz percig főni.

3. Felvonás

Süsd ki a Tournedos-szeleteket *adagio*, figyelem, a sózás csak ezután következik. A kötőfonalak eltávolítása után helyezd a libamáj- és a szarvasgomba szeleteket a hússzeletre.

4. Felvonás

A szószt és néhány finomra vágott szarvasgomba-szeletet add hozzá a sült zaftjához, majd főzd fel az egészet és öntsd rá a Tournedos-szeletekre. Íme kész a kompozíció és *con sentimento* felszolgálható.

Reviczky Katalin
(Bécs)

Bayreuthi ösztöndíj

A Richard Wagner Társaság 2009. december 14-én, a Bayreuthi ösztöndíjra pályázók Ifjúsági hangversenyén Dobrotka Szilvia (szoprán) és Fülep Máté (bariton) művészeket jelölte ösztöndíjra. Kaján Katalin (szoprán) közönség díjat nyert.

Dobrotka Szilvia

Fülep Máté

Kaján Katalin

Varázsfuvola a Vígszínházban

Gyerekeknek?!

Mindhárom szereposztás bemutatóját láttam. Elsősorban azért, mert szeretem a művet, kíváncsi voltam a rendezésre és a szereplőkre. Másrészt biztos akartam lenni a dolgomban a címem kérdőjeles részét illetően. Az első előadás után úgy éreztem, ez minden, csak nem gyerekeknek való. Előzőleg több beszélgetést hallottam a Bartók rádióban. Minden alkalommal kifejtették – az általánosságokon túl –, hogy gyerekeknek szánták az opera színrevitelét, és ehhez alkalmazkodik a rendezés.

A premier után meghallgattam az Új Zenei Újság kritikáját. Általában igazat adtam Kovács Sándornak, de egy előadás megtekintése nem igazán mérvadó. Azonban a harmadik előadás után sem változott a véleményem. Általános iskolai pedagógus voltam, két gyermekem és hat unokám van. Úgy érzem, értek valamelyest a gyerekekhez. Mindegyik előadáson sok gyerek volt, három éves kortól fölfele. Azt tapasztaltam, hogy unják a látottakat. Izegnek-mozognak, beszélnek, még jó, ha csak suttogva. Természetesen tettszenek az olyan jelenetek, mint amikor Papageno az ablakon ugrik be, a bedobott labda lufiként föl száll, a játékmaci, a madarakká változó könyvek. Legnagyobb sikere a hernyóként bearaszoló fűtőtestnek volt. Alapvető tévedés azt hinni, hogy bizonyos kor alatt a fiatalok a mély mondanivalót is felfogják a mesén túl. Amennyiben azt akarjuk, hogy az opera, vagy bármi más nekik szóljon, meseszerűen kellene megrendezni. Olyan ez, mint ahogy „A kis herceg” szellemiségét is csak serdülőkoron túl értik meg. Tökéletes példák erre Walt Disney mesefilmjei. A rajzfilmek humorát, zenéjét és remek karaktereit csak később veszik észre.

Nem térek itt ki a következetlenségekre, de nem hagyhatom ki a szexuális vonalat. Az előzetesekben mindig azt hangsúlyozták, hogy az egész rendezés alapeszméje Tamino és Pamina felnőtté válási folyamata. Valóban csak ilyen egyszerű volna ez? A mai gyerekek éppen eleget kapnak e téren is a TV-ből. Főleges kihangsúlyozni az operákon keresztül is. A legkisebbek nem értik, a nagyobbaknak meg minek? A második előadáson közel hozzám hat év körüli kisfiú ült. Az első jelenetben félhangosan megszólalt: –

„Anyu, miért nem tudják ezek a nénik felébreszteni a bácsit?” Mellesleg én is csodáltam Tamino alvókáját! Azt hallottam egy ismerősömtől, hogy a Kossuth rádióban csak tíz éven felülieknek szólt az ajánlás. Még ezt is korainak tartom. Elárulom, hogy a négy kisebb unokám (7–12 évesek) rajong a Varázsfuvolaért. A művet megszerettette velük a Halász Judit féle CD. Bármennyire szeretnék volna megnézni „élőben” is, nem viszem el őket erre az előadásra.

A gyerek témán kívül szeretnék pár szót szólni az előadásokról. Nem a rendezésről, bár néhány jó ötletet kivéve nem vagyok elragadtatva a színpadra állítástól. Sem hivatásos zenész, sem zenekritikus nem vagyok, tehát csak a szubjektív véleményem írhatom meg. Nekem zeneileg legtöbbit a harmadik bemutató nyújtotta, Kovács János értő és érző vezényletével. A három előadás mindegyikén három-három kitűnő szólólista énekelte a három dáma szerepét. Az első és harmadik szereposztásban nem éreztem igazi összhangot produkciójukban. A második premier három dámája mondhatni kamarazenei tökéletességgel idomult egymáshoz, kiváló triót alkotva. (Rálik Szilvia, Simon Kriszta és Schöck Atala). Legnagyobb és örömteli meglepetést Varga Viktória Éjkirálynője okozta. A fiatal énekesnő most énekelt először itthon. Tökéletesen kiegyensúlyozott a hangja. Nemcsak koloratúrái remekek, de minden regiszterben gyönyörűen szól. Érdemes megjegyezni a nevét. Remélem, külföldi sikereit hazai színpadokon is kamatoztatni fogja! Énekesi szinten mindhárom gárda jó volt. Nem is emelek ki többet az egy fölsorolton kívül. Azt még megjegyzem, főleges volt prózai színészre bízni Papageno szerepét csak azért, mert az ősbemutatón így volt. A két operaénekes bariton legalább olyan jól mozgott a színpadon, arcjátékuk sem maradt el a prózai színésztől, és énekelni is remekül tudtak, amit nem lehet elmondani az első szereposztás Papagenójáról. Az Operaház énekesei között is találhattak volna harmadik baritont erre a szerepre.

Sok emberrel beszéltem. Legtöbbjüknek nem tetszett ez a rendezés. A mű azonban magáért beszél. A zenei megvalósítás jó. Nem bántam meg, hogy háromszor is meghallgattam!

Molnár Róbertné

Öröme telt Chopin műveiben

Cosima naplójából kiderül, hogy az esti muzsikálás alkalmával sokszor játszottak Chopint, és ilyenkor Wagner fel szabadultan gyönyörködött. Számtalanszor kérte Lisztet, játsszon Chopint. Cosima írja egy helyütt: Ma egy témát énekeltem, Richard megkérdezte, ki a szerzője? Amikor megmondtam, hogy Chopin, sajnálta, hogy olyan keveset zongorázott, úgyhogy számára mindezek a szép dolgok voltaképpen ismeretlenek maradtak. Csak pusztán hallás után – mondja – nem rögződnek a dallamok, hanem eltűnnek, mint a szép alkonyi pír...

Amikor Klindworth vagy Rubinstein¹ Chopint játszik, „nagy öröme telik benne”. Nagyon szívesen tölti idejét Richard Chopin improvizációkkal – írja Cosima. Egy prelűdjének kottáját találja a zongorán (ez az e-moll, 4.számú). Rosszalva jegyzi meg, hogy Chopin a hatás kedvéért beletűzött egy kétértelmű akkordot. Azzal próbálom mentegezni – írja Cosima –, hogy ez a lelemény mint egy különös természet hangot próbál megszólaltatni.. Csak sokkal később, már ágyban fekvé mondja Richard: természethang, nagyon jó, de épp az ilyet kellene kapcsolatba hoznunk a harmóniai törvényekkel.

Rubinstein polonézeket játszik, Wagner átszellemülten megjegyzi: „Finom dallamosságával valóban meglepő ez olyasvalakinél, akinek mint virtuóz-nak retorikus csillogásra kell törekednie.”

Chopin

Reggel kissé nyugtalan éjszaka után Wagner Chopin gyászindulóját (B-moll zongora szonáta op.35, III. Marche Funèbre) játsza, közben a lengyelekre és szeretetreméltó tulajdonságaira terelődik a szó...

Először Chopin halála után egy évvel, 1850-ben jelent meg Liszt neve alatt Chopin életrajza. Wagner véleménye csak megerősíti a kutatás eddigi megállapítását: hogy ti. ezt a tanulmányt is legnagyobb részét – kivéve mindazt, ami konkrétan a zenére vonatkozik – Caroline Wittgenstein hercegné írta. „Vulpius” azaz róka egyike a gúnynevek-

nek, amellyel Wagner az általa nem szívelte hercegnét illette.

Bár Wagner és Chopin kortársak voltak, sőt egy ideig mindketten Párisban éltek, személyesen soha nem találkoztak.

(Szerk.)

¹ J. Rubinstein fiatalon halt meg, sírja a bayreuthi temetőben.

Chopin és a Trisztán előjátéka

Az utolsó op. 68. nr. 4-es f-moll mazurka teljes mértékben kromatikus harmóniakon alapul, pontosan olyanokon, amilyeneket sok évvel később Richard Wagner alkalmaz majd a híres zenedráma, a Trisztán és Izolda előjátékában.

Barbara Smolenska-Zielinska: Chopin c. könyvéből

Két neves muzsikus véleménye a Chopin és Wagner zenéje közötti kapcsolatról

A teli színek ugyanazon végtelen kilátású panorámájával van Chopin harmonikájában dolgunk, mint később Liszt- és Wagnernél; a „Wagner-akkordok” fűzésének palettája jelenik meg nála, az a bódítóan ízes és illatos világ, amelynek pendantját Delacroix festészetében vagy Byron költői nyelvezetében találhatjuk. (...) Chopin poétikusan elmés motívum-használata (főképp a balladákban és az ún. szonátákban) igen közel áll ahhoz, melyet Wagner legkiforrottabb műveinek építkezése mutat és a jellegzetes Wagner-zene nem egy kliséjét Chopin művei irányozzák elő (az 1., cisz-moll polonaise triója „Parsifal” viráglányainak egy fontos motívumát, az op. 61. polonaise-fantasie bevezetése a gondokba mélyedt Wotan zenéjét a trilogiában, az e-moll prélude „Tristan” harmonikáját, az f-dur prélude „Walkür” tűzvarázsát stb.).

Molnár Antal

(A zeneművészet könyve, 150–151. old.)

A már említett e-moll „Lento”-prelűdről régóta megállapították, hogy egyik előfutára Wagner Tristan-harmóniáinak. Csakugyan: ki ne gondolna e prelűd egyenletesen és elfátyolozottan lüktető bal-kéz-nyolcadainál, fokról fokra kromatikusan lefelé tolódó akkordfűzéseinél a Tristan második felvonására, és szerelmi kettős jelenetének merengő Aszdúr ütemeire? Vagy a Träume Wesendonk-dalára?... S utolsó – ugyancsak e-mollban daloló – és már csak halála után, opuszsám nélkül megjelent tizenegyedik keringője nem jelzi-e előre Isolde szerelmi halálának motívumát, e chopini hangsor nem simul-e illetően mintegy összekötő kapocsként Wagner és – Johann Sebastian Bach Kromatikusan Fantáziájának befejező ütemei közé?

Elvégre Bach szerzeményei még Val de Mosa klostori cellájába is elkísérték Chopint, ahogy levelében olvashattuk, s mi sem lenne valószínűbb annál, hogy a Kromatikusan Fantázia elrévülten, átszellemülten zsongó melódiája tudat alatt visszhangra lett a maga bánatosan érzeki és a táncot már csak távoli epekedésben elképzelő, megszépítő keringőjében. Ekként vándorolt ez a nagy utat megtett dallam Bach elvont eszmei világából Chopin bánattelt szenzualitásán át Wagner Tristanjához, ahol az összefoglalások e nagymestere megragadta és egybeötözte az égi és földi szerelem tragikus béklyóit... Wagner e hangsor elejét mindössze azzal az olaszosan bodrozó melizmával nyújtotta meg, amely dalalkotásában mindvégig a bensőséges érzelm kifejezésének nélkülözhetetlen kelléke maradt: Rienzi imájától Brünnhilde motívumáig, az Istenek alkonya zárójelenetéig.

Feltűnő egyébként, hogy Richard Wagner, aki 1839-től 1842-ig – tehát Chopinnal egy időben – élt Párizsban, az ottani élményeit oly aprólékosan taglaló önéletrajzában egyetlenegyszer sem említi Chopin nevét, bár közös ismerősük akadt jónéhány, így Berlioz, Habeneck, a kiváló karmester, Meyerbeer és Heinrich Heine. De Chopin sem említi az övét. Személyesen bizonyára sohasem találkoztak; az akkor Donizetti és Halévy operáiból rosszul fizetett egyvelegeket kivonatoló és kopottan tengődő kis zenészt valószínűleg még senki sem méltatta arra, hogy a máris nagyhírű, világhí művésznek bemutassa... Persze romantikusan tetszetős tévedés lenne csupán, ha a fentebb idézett példából, vagy az op. 61-es – 1845-ben megjelent – drámai Aszdúr Polonaise Fantasie-ből és asz-moll akkorddal nyíló kezdetének Walkür-hangulatú Wotan mogorva szólamaira utaló bal kéz-trioláiból Chopin előérzeteit akarnók kihámozni. Ezeknél talán inkább Wagner utóérzeteiről lehetne csak szó.

Jemnitz Sándor

(Chopin, 201–203. old.)

A vámpír

Marschner és romantikus operája

Különleges élményt nyújtott a Wagner Társaság és a Belcanto Egyesület közös rendezvénye a KOGART HÁZ-ban exkluzív körülmények között, kifogástalan vetítési minőséggel, a szép termeket zsúfolásig megtöltő közönséggel.

Heinrich Marschner: A vámpír c. operájának filmváltozatát láttuk-hallottuk, ami Balázs Zoltán, a fiatal sikeres színész, színházi és filmrendező alkotása. Ez a produkció nagy és díjazott elismerést aratott Franciaországban és hazánkban is. Az érdeklődés nemcsak a Wagner szeretőkre vonatkozik, hanem széles körben a romantikát kedvelőket is megérintette. A romantikus irodalom sajnós ma már kevésbé olvasott, de úgy tűnik, a képzőművészeti alkotásokban és a romantikus zenében töretlenül hódít ez a stílusirányzat napjainkban is.

Es itt van egy harmadik ág, egy műalkotás párosítás: a romantikus operazene és a filmművészet ötvözete, mely megjelenítés ez esetben az életrekeltés teljesen új, mélyebb impressziókat kiváltó lehetősége. Erre volt nagyszerű példa a látott film, melynek e cikk keretein belül inkább zenetörténeti háttérét szeretnénk nyújtani.

Akik Wagner műveinek élvezetén túl életével, zenei alkotásaival, művésszé fejlődésével is foglalkoztak, hangsúlyozottan találkoznak két névvel: Weberrel és Marschnerrel. Weber hatása Wagnerre mindenki által ismert. A nagytekintélyű zeneköltő a Wagner család barátja, többszörösen vendége, a fiatal Richard bámult példaképe. Wagner mindig tudta és elismerte, hogy sokat kapott Webertől, aki ízig -vérig romantikus zeneszerző, a még ma is játszott Bűvös vadász alkotója. Bár élete folyamán ettől az igazi Singspieltől, a pattogó prózai párbeszédektől az Euryantheban már költői irányt változtat, hogy a fény és árnyék meseszerű kontúrjai látszódnak – amint ez majd később Wagnernél a Lohengrinben oly szépen megvalósul. Ki ne ismerne fel a szépség folytatását Weber csodálatos kórusaitól Wagner kórusoperájáig? Vagy az erdőt idéző fúvósok

„örökségívét” Weber–Wagner–Bruckner–Richard Strauss zenéjében?

Van egy zeneszerző, aki szinte hidat képez Weber és Wagner között. Ez a „hídember” Heinrich Marschner. Weber borzongásait ő még fokozza. Nyersebb, vaskosabb és riktó eszközökkel az iszonyodásig és elképesztésig nyomul. Operáiban a bolygó kísértet, a vérszívó szellem és a mitikus megváltás jellegzetes hálás kellékei a romantikus operaszínpadnak.

Kétségtelen, hogy Marschnerben, aki mellesleg a fiatal Wagner jó barátja, már minden formálódik, ami majd később Wagnerben olyan koncentráltan tökéletes lesz: a drámaiság és vonzódás a démonihoz, a misztikushoz.

De ki volt Wagner „udvari szállítója”, aki rá a legközvetlenebb hatást gyakorolta?

Heinrich Marschner az alacsony, zömök, igen erős akaratú ember 1795-ben született Littauban, és 1861-ben halt meg Hannoverben. Hosszú és sikeres élete folyamán sokféle viszi sorsa. Lipcsében jogot végez, úgy tűnik, hogy kedélyes filiszter lesz belőle. Zenét a Tamás templom karnagyától Schichttől tanul. Zenei tehetsége és különös ösztöne – ma úgy mondanánk dramaturgiai érzéke – a színházi világhoz, a ze-

Marschner

néhez vonzzák, no meg Weber hatása miatt elhagyja a paragrafusok világát. Még fiatalon megismerkedik Amadé Tádé császári és királyi zenegróffal, aki pártfogolja és Bécsbe viszi. Zenetanító lesz gróf Zichy Nepomuk Jánosnál, majd Grassalkovich herceg zenekaránál karmester Pozsonyban. Felesége meghal, ekkor Zichy gróf nagylángi birtokára visszavonul. Itt egy magyaros nyitányt is komponál, és megírja a Sidor és Zulina – ezt követően a IV. Henrich és Aubigné című operáját, (1818) melyet Weber mutat be Drezdában nagy sikerrel.

Visszatér Németországba és 1824-től Weber mellett a Drezdai Operaház zenei igazgatója, de „viszonyuk nem harmonikus”. Három évvel később a Lipcsei Stadttheater igazgatója. Ekkor írja *A vámpír* (1828), majd a *Templomos és a zsidónő* (1829) c. operáit. Ezek

sikere ismertté teszik Németország-szerte. 1830 és '59 között udvari karmester Hannoverben. Legfontosabb művét a *Hans Heilinget* 1833-ban mutatják be Berlinben. Élete utolsó éveit Párisban tölti. Operáin kívül még számos vokális művet alkot, 420 zongorakíséretes dalt, 120 férfikart, közöttük a híres „*Zigeunerleben*”-t. Operái majdnem 100 éven át műsoron maradtak, de ahogy Wagner dinamikus, magas szellemiségű művei elterjedtek, szinte párhuzamosan Marschner operái kiszorultak, érdemtelenül tetszhalottá váltak.

Amint említettük, Marschner művei Wagner számára dramaturgiai erejükkel mutatnak példát, egy-egy jelenet koncentrált felizzítását tőle tanulta. Mert Marschner nemcsak operát, hanem egyben drámát is ír. Gyakran alkalmaz visszatérő dallamokat, mely személyeket, szituációkat jellemez, ezzel az építkezéssel Wagner olyannyira egyetért, hogy pl. a Ring „Sors” motívumát, – mely a Tetralógiában 59-szer hangzik fel –, Marschner hasonló dallamú és sorsértelmű témájából veszi.

Az elátkozottság, bolyongás, félelem, gonoszság – és vele szemben a polgári nyugodt otthon intimitása utáni vágy, a szelíd jóindulat, jóhiszeműség végig követhető Marschnernél éppúgy, mint Wagner Hollandijában, vagy Ortrud-Telramundban, – és a megváltó nőkben: Sentában, Elzában, Erzsébetben.

A romantika tanuló éveit, melyet Weber és Marschner oly nehezen jártak végig, Wagner az ő jóvoltukból, mintegy „korkedvezménnyel” egyenesen a romantikus opera felső osztályába lépve tökéletesíti. Mégpedig úgy, hogy a stílust lezárva már nem is lehetett folytatója.

De mit mond a rendező Balázs Zoltán A vámpírról, a tetszhalott voltából felébredt operáról?

„A H. Marschner: A vámpír c. operájának irodalmi alakjául szolgáló dr. John W. Polidori tollából származó, azonos című novellája már erősen magán viseli a Frankensteinek éjszakája gótikus légkörét. Polidori doktor ugyanis Mary Shelleyék bizarr társaságában alkotta meg rémnovelláját azon a svájci éjszakán, amikor különösebbnél különösebb teremtmények szabadultak ki elméjükből. A novella egyedi légkörét csak fokozza Marschner gazdagon áradó, rendkívül érzékeny zenéje, amely vadregényes módon öleli körül a történet főszereplőjét Lord Ruthvent, a vámpírt. Az élők és holtak világán kívül rekedt lény helyét, idejét és legfőképpen önmagát keresi áldozataiban. Ezért elkerülhetetlen számára a teljes azonosulás a viktimológiai szerepkörrel, aminek egyenes következménye a totális önmegsemmisítés. Így lesz az áldozatszedőből végül áldozat.

Ennek az önmagát elpusztító és újrateremtő életerőnek iker-reflexeként Aubry, Lord Ruthven régi barátja a tökéletes kiegészítője. Olyanok ők ketten, a történet szempontjából, mint doktor Jekyll és Hyde, akik egyfajta ski-

zofrén szimbiózis elválaszthatatlan párosaként vonultak be a kollektív tudatalatti – misztikus szakirodalomba. Ennek a jelképekkel és gyöngéd jelekkel szegélyezett operának a főszereplői csak magányos bolygói az élet és halál megállíthatatlan körforgásában. Az egyetlen lehetséges gát a halálvágy sodrásában a szerelem lehetősége... Eros és Thanatos kényes egyensúlya.”

Mi A vámpír meséje?

A történet a XVIII. századi Skóciában játszódik. Egy boszorkányszombaton Lord Ruthven megtudja a Vámpírmestertől, ha nem áldoz fel három szüzet 24 órán belül, akkor meghal. Az óra egyet üt, és Ruthven első áldozata Janthe megérkezik a titkos találkára. A lány eltűnését hamar felfedezik, de későn érnek a barlangba, ahol Ruthven bujkált vele: Janthe halott. Ruthvent leszúrják és otthagyják, de Aubry – akinek az életét annak idején Ruthven mentette meg – megtalálja a haldoklót és segít neki a holdfényre kijutni. Rájön, hogy Ruthven vámpír, de meg kell esküdni, hogy a titkot 24 óráig nem fedi fel, különben ő is vámpírrá válik.

Aubry és szerelme Malwina megtudják Devenauttól – Malwina apjától –, hogy a lánynak még aznap éjjel hozzá kell mennie Marsden grófhoz. Aubry tudja, hogy Marsden azonos Ruthvennel, de nem szólhat, mert köti esküje.

Marsden kastélyához közel Emmy várja jövendőbelijét Georgeot. A lány épp a vámpír legendáját meséli, amikor Ruthven megjelenik, és miután adományaival lekenyerezte a vidám falusiakat, flörtölni kezd Emmivel. Aubry figyelmezteti Georgeot, hogy tartsa szemmel Emmyt, de elkésik. Ruthven az erdőbe csábítja a lányt és őt is megöli.

Aubry még egyszer megpróbálja lebeszélni Davenautot arról, hogy Malwinát házasságra kényszerítse a gróffal, de hiába, kidobják a kastélyból. Nagy vihar közeleg. Aubry visszatér, mert elhatározta, hogy leleplezi Ruthven titkát, bármi történjen is vele. Hirtelen az óra egyet üt, és Aubry – megszabadulva az eskütől – leleplezi, hogy Marsden azonos lord Ruthvennel, a vámpírral. Ruthvent, mivel nem teljesítette a feladatát villám sújtja, és elnyeli a pokol. Davenaut, Malwina bocsánatát kéri és beleegyezik a lány Aubryval való házasságába.

Meghallgatásra érdemes, erőteljes és jó zene ez! Szinte egymást követik a szép dallamok, a helyzetet jól kifejező áriák, melyek a Wagner, sőt Verdi (!) szeretők számára is otthonosan ismerősnek tűnnek. Nem dalamazonosságról van szó, de néha kísértetiesen hasonló melódia mellett még a szöveg is ismerősnek tűnik: „Nézd anyám, ott azt a sápadt férfit!... gyermekem, mindig őt nézed?” És a szép kórusok! A többszöri esküvői kórusokban mintha Elzát kísérné a tömeg. A rézszegek duhajkodásban mintha egy rendezetlen matróz-

kórust terelnének, és a paraszttáncban már ott bujkál a Bolygó durva csizmás üteme. Persze vannak a Vámpírban nagy kiruccanások, melyre Wagner már nem volt „vevő”, és nem is tehetne volna. Mert közismerten nem volt dalszerző, Marschner viszont beiktat olyan buffa részleteket, melyben pl. meggyőzően bizonyítják a dalénekesek, hogy ősszel inni kell, persze nyáron és télen is, tavasszal – és itt ellágyul a dallam (a szerelemhez) elkerülhetetlen ... Erre a közönségvidító blikkfangra még a Nürnbergiben sem volt képes Wagner – ugyan mit szolt volna hozzá a derék Hans Sachs?

Az opera egy boszorkányszombattal kezdődik, kígyót, békát éneklő gonosz banyák és ördögfiókák kórusa dolguk végeztével mintha Verdi Macbethjébe sétálna át vendégszereplésre. És kérdés, nem jobbak-e itt Marschner operájában?

Összefoglalva Marschner operája dallamdús, szép zene, többnyire zárt énekszámokkal, de feltűnnek már benne wagneres zenekari részletek, amikor az ember úgy érzi, mintha egy „rövidnadrágos Wagner” muzsikáját hallaná.

A kiváló rendezés a történetet mitikus jellege miatt át helyezi Japánba, jól gondolva, hogy így talán a modern ember számára ennek romantikus íze jobban érzékelhető. A ruhák, a rituális merev mozdulatok jól kifejezik az egyén és a társadalom kötöttségét, a zárt hiedelmeket, a kényszert, ami végül is az áldozatok halálát okozza. Egy mai környezetbe helyezve elvonatkoztatásai elképzelhetet-

lenek. Többnyire sikerül a zenével egybehangzóan szerepeltetni a színészeket, csupán a már említett tánczenék statikus hátere jelenthetett hiányt. Nem tisztünk sem a rendezés, még kevésbé a szenzációs szereplőgárda érdemeinek egyenkénti méltatása. Ezt a szaksajtó megtette, elismerte, mégpedig felső fokon.

Nos, utolsó kérdés, hogy a mai embernek „mond-e valamit” egy ilyen zord, avitt történet? Mert hát ki hisz manapság a vámpírokban? A modern művelt néző megtanult a történetek, a mesék, vagy akár a könnyű storyk mögé nézni, és mintegy „holografikusan” meglátni benne az örökös (jó, vagy rossz) emberit. Megtanult lényeglátóan aktualizálni.

Ha így vesszük, ez a vámpír história nem is olyan érthetetlen, mint amilyen borzalmas. Van egy aszociális, egoista társadalmon kívüli gazdag (mint régen egy gróf), pénz- és idő-milliomos „pasi”, aki egymás után teríti le áldozatait. Csak a ruha más, és nem sötét erdőbe kell csalni a lányokat, hanem egy jachtra, vagy alkoholmámoros garden partyra. De elég egy közönséges hivatal is. Ha ehhez hozzágondoljuk korunk ijesztő sorozatgyilkosait, a modern kriminalisztikai társasjáték, – mint azt a vámpírmester megadta –, egy napon belül is összeáll. Az önérdékű, vérszívó tanmese manapság azonban egy ponton mégis megbukik! Honnan lehet azt a három eladósorban lévő szüzet előkeríteni még-hozzá egyetlen nap alatt?

Dr. Király László

Hogyan válik valaki vámpírrá?

– Egy kis borzongató néprajz –

Motto: *A világ nemcsak értelmes és következetes, valahol bujkál a tüneményekben a varázs is. Nem szabad babonásnak lenned, mert ez nem illik emberhez. De nem szabad teljesen megvetned a babonákat, mert ez emberfölötti, illetlen gőg. Inkább csak szelíd gúnnyal kell bánni a babonákkal, mint aki mosolyog – de kissé fél is.*

Márai Sándor

A vámpír nem szárnyas állat, azaz vampyrus, hanem olyan síri szellem, vagyis elhunytak olyan feljáró lelke, aki az élőket különféle módon, leginkább mégis a vérök kiszívása által háborgatja és elveszejt – tartja a néphit. Az egész földkerekségen elterjedt babonás kép-

zet ez, mely Európában leginkább a délszláv és kelet-európai népeknél honos.

A vámpír régi külsejében jelenik meg, mintha teteme teljesen épen maradt volna, jól ismeri a környezetét. Különös jellemzője, hogy nincs árnyéka és tükörképe sem. Rendszerint éjjel, ünnepkor, kivált azonban szombaton jön! Nappal is jól tájékozódik, és többnyire nem látható – így tartják Romániában.

A vámpírok borzadályos külsőségeikhez, szadizmushoz való kötöttsége, a hátborzongató szárnyas vérszívó vámpír ismérve, az egyenes-éles fogakkal, csak a XX. sz. elején megjelent giccses mozifilmekben létezik, lehetőleg sejtelmes ködfelhőben, ódon pókhálókkel borított gótikus romos várban...

Már a magyar Érdy kódex is említ pokolbéli szelle-

meket, lidérceket, visszajáró gonosz lelkeket. A strix és a striga, római síri szellemek és boszorkányok elnevezése, idővel összemosódott és élő alvókat háborgató, fojtogató, rosszindulatú bolygó lélekkel azonos hiedelemmé vált. Érdekes, hogy azt is megjegyzi, hogy e mellszorogató szellemek leginkább túl sok káposztaevés után rendetlenkednek.

Bölcs királyunk, Könyves Kálmán híres rendelkezése kimondja: de strigis quae non sunt, nulla quaestio fiat, magyarul boszorkák minthogy nincsenek, semminemű kereset ellenük ne essék. Causa finita, vagyis szellemek, vérszívó vámpírok nem léteznek. Hogy ma boszorkányok vannak, vagy sem, tehát nem tudományos kérdés, mindenkinek egyénileg kell megítélnie élettapasztalata alapján.

Mégis, amiben az emberek sokáig hittek, abban kell valaminek lennie, vagy kell valamilyen feladattal bírnia!? Kezdjük csak előről!

Hogyan válik valaki vámpírrá?

A néphit szerint a lehetőségek sokrétűek. Minden esetben a későbbi vámpírságnak előjelei vannak. Természetesen már a kedvezőtlen időben való születés. Ilyen a vihar, a háború, az erőszakkal fogant gyermek, vagy akár a sértetlen magzatburok. Számos esetben szerencsétlenség, vagy halottal, vagy tisztességtelen temetéssel való találkozás, csalárd sírás vagy részvétlenség, hamis gondolatok forgatása, – netán máris egy új viszonyra való vágy a ravatalnál... Ilyen esetben felettébb veszélyes, hogy a halott vissza fog térni az életbe. A vámpírság oka lehet a szociális, vagy etikai normák megtagadása, a gyilkos, vagy áldozata, a kéjelgés, a rablás. Érdekes okként szerepel a fiatal és az öreg közötti házasság ténye, amikor is valamelyik házastárs könnyen válhat megrontó, visszajáró szellemmé, aki az otmaradt életét boldogtalanná teszi.

A vámpír elleni védekezés (legjobb a halásháló!)

A vámpírrá válás ellen a legmodernebb orvosi elv alkalmazandó: a megelőzés. Ne tégy olyat, ami miatt vámpírrá válhatsz! Továbbá van persze egy csomó népi szer is, füvek-fák, de mindenképp felett fel kell tárnai a vámpír vétkét. *Egy kis közösségben ez nem is lehetetlen*, mert az alacsony lélekszám miatt a temetések ritkábbak, a kérdéses sírok lakói ismertek.

A néphit szerint a halott ajkait, szemét azonnal zárni kell, mihelyt kilehelte lelkét, nehogy meglássa a visszautat. Olaszországban Gubbióban lehet látni a középkori házakon egy praktikus megoldást: a bejárati ajtó mellett van még egy kis mellék-nyílás, ezen kell a halottat kivinni, így az ajtón már nem jöhet vissza. De a legjobb egy sűrűn

csomózott halásháló, ezt kell teríteni, szorosan rögzíteni a sírra, és sok nehéz csomóval megkötni, mert mire a vámpír kibogozná, feljön a nap és a rémalak elkészik.

Kedvenc tárgyait érdemes a sírba tenni, mert azzal a vámpír „elvan”, és persze tegyük meg megszámlálhatatlan fajtájú gyógyfüvet hozzá minden mennyiségben.

A vámpír nemcsak visszajön...

Nagyon félnek a falusiak, hogy a vámpír, akár valami célt, vagy valakit kiválaszt és azt gonosszá, vagy szintúgy vámpírrá teszi. Tetézi még a rettegést, ha kiderül, hogy a háztól a szerencsétlen nem találja meg a sírba visszavezető utat. Ilyenkor leleményesnek kell lenni, a ház nyílásait gondosan betömni, vagy a tetőn lyukat hagyni, hogy elszökhessen. Egy kis településen a vámpír felfedezése nem probléma. Ha nem boldogulunk, mit tegyünk? Akkor jön az

Újratemetés (nem az ismert magyar történelmi fogalom értelmében!)

Ha a vámpírt megtaláltuk, föltétlen meg kell semmisíteni. Erre az összegyűlt falusiak készítenek egy speciális vámpír-sírt. A halottat kihantolják, és alaposan megvizsgálják; ha a halott elporladt, a koporsót újra bezárják és eltemetik. Ha azonban a holttest „ép”, többféle eljárást lehet alkalmazni. Legjobb az elhamvasztás. A hamut sírba hintik, olykor Szerbiában pl. ökörbőrbe burkolják, s úgy temetik el a vámpírt. Másutt töviságyba fektetik, hogy *moccani* se legyen kedve.

Milyen funkciója van a vámpír hitnek?

Ez a babonás adalék megszilárdítja az életrendet és a közösség stabilitását szolgálja. Nincs bűn bűnhődés nélkül, és ez a bűnös vámpír *bolyongása* hetedízigen. A vámpír keresése, felfedezése, a bűn jóvátétele, a lélek megnyugvásának elnyerése a cél, a faluközösségből származó akarat egyesíti az embereket. Morális, bűnmegelőző funkciója kétségtelen.

Természetesen lidércek, visszajáró szellemek, vérszívó vámpírok ma már nincsenek. De semmi nyugalom! Itt vannak még a bankok, és az adóhivatalok!

Héthársi Zsuzsa

De szeretném...

*...ha volna tündér, peri, szellem,
vagy ha más nem, kísértetek,
csak hogy túlmenthessük a síron
ezt a nyomorult életet.*

Szabó Lőrinc: A hitetlen büntetése

Az évszázad legnagyobb Miméje 70 éves – Gondolatok Heinz Zednik születésnapjához –

Nem sok azon operaénekesek száma, akiknek a karmester egész életében csodálattal adózik. Én őszinte szívvel és lelkesedéssel csodálom és kedvelem Heinz Zedniket, nemcsak a karmesteri pulpitusról, hanem a bécsi Staatsoper előadásainak a publikum soraiban is évtizedeken át szorgalmas látogatójaként. – E szavakkal köszöntötte Zubin Mehta a kiváló lírai karaktertenort és Wagner-énekest, kinek Mein Opernleben címmel megjelent visszaemlékezéseit oly lelkesen vásárolta fel a operakedvelő közönség, mint a turisták a Sacher-tortát. Több mint félévszázados színpadi tevékenységét felelevenítő januárvégi matinéján szünni nem akaró tapsvihár köszöntötte a jubilánst.

Amikor Zednik mesélni kezd, a feszült kíváncsiságtól, szellemtől, intelligens poénektől, nem utolsósorban maguktól az emlékektől, felizzik a levegő. Hogy tréfálták meg a színpadmestert például illatos sajtos hamburgerrel Zednik és Kollo, hogy megrövidítsék a bayreuthi fásztó próbát; micsoda szépséges telivéreket szerződötetett Chéreau Wotan lányai színpadi száguldozásához, mígnem az egyik tiszteletlenül viselkedett és otthagya névjegyét. A nyomok egy egész hétig éreztették hatásukat, Chéreau pedig sértődött-elegánsan jelentette ki: *Paripák köszönöm, lelépni!* – Zednik állítólag oly tökéletesen forgatta a kalapácsot Notungon, hogy Pierre Boulez róla vette a példát a taktushoz. Na ja, schweissen ist eine Kunst! – állítja a művész. Vagy amikor minden próba és előéneklés nélkül volt kénytelen szinte az utcáról beugrani a Toscába és a rendőri protokollt deklamálva adta elő. Nemcsak a szöveg, de még a melódia is úgy szólván ismeretlen volt számára. Híres nyelvi- és utánzó-készségét Fischer Ádám és Lucia Popp is megcsodálta Az

eladott menyasszony cseh nyelvű előadásának publikumán kívül. A szöveg értelme ugyan itt-ott kissé sántított, hangzásra azonban abszolút perfekt volt.

Művészi pályája anno Grazból vezetett a bécsi Staatsoperbe, melynek közel félévszázada tagja. Nemzetközi szintéren Bayreuth, New York, Milano, Salzburg, Japán, Német- és Franciaország jelentették a főbb állomásokat. Mindenkor és mindenhol egyéni volt és utá-

Loge

nozzhatatlan, mind hangbeli képességét, mind játékát illetően. Művészi törekvéseinek középpontja azonban mindig is Bécs maradt, hiába, hangulatos, szellemes egyénisége itt gyökerezett, ide húzta a szíve. Ugyanolyan lelkesen és tökéletesen alakította legnagyobb szerepeit, mint a legkisebbeket, és ma is szívesen lép fel szerepekben, melyek családi operák lévén a gyerekközönséget is szolgálják. Élete és művészete egy nem is szerény darabka bécsi és operai történelem. Egon Hilbertől Ioan Holenderig nem kevesebb mint

nyolc igazgató alatt szolgált. Nem az igazgatókat, rendezőket, hanem a muzsikát, csupa nagybetűvel értelmezve! Mime és Loge alakításával az évszázad nevezetes produkciójában, Patrice Chéreau–Pierre Boulez bayreuthi *Ringjében* hírneve bejárta a világot és természetesen Bécsset. De születésnapja alkalmából éppúgy látjuk őt lelki szemünkkel az *Eladott menyasszony* Wenzeljeként, az *Andrea Chénierben*, vagy a *Borisz Godunov* Sujszkijaként, a *Hoffmann meséinek* buffőszerepeiben, a *Szöktetés* Pedrillojaként, a *Falstaff* Dr. Cajusának szerepében vagy a *Denevér* Eisensteinjaként. Mint a *Figaro* Don Basilioja feledhetetlen tréfamester, *Wozzeck*ként maga a megtestesült tragikum, a *Rózsalovag* Valzacchijaként igazi hoffmansthali figura, a *Der Riese von Steinfeld* című Cerha-operában kettős alakításával (Vilmos császár

Mime

rajan, Santi, Abbado, Solti, Boder, Fischer, Boulez, Böhm, Levine, partnerei között az évszázad legnagyobbjai. Még nem is említettük kiruccanásait a rendezés világába (legutóbb Denevér Japánban), önálló dalestjeit, operett-szerepeit és szorgalmát, lelkesedését a klasszikus bécsi dalok iránt. Méltatást érdemel hangulatos előadásmódja az EMI négy Wienerlied-CD-jén Walter Berry és Angelika Kirchschrager partnerekkel. E sorok írójának módja volt Heinz Zednik és Walter Berry nyolc évvel ezelőtti meghívására, amikor a Wiener Philharmoniker kamaraegyüttesének kíséretében bécsi dalokkal lepték meg a budapesti operabál vendégeit.

A január 24-i matiné betekintést nyújtott Heinz Zednik életművébe, műfajgazdagságába, melynek mindegyikében perfekcionista volt. Könyvét szívből ajánljuk mindazoknak, akik szívesen pillantanak be a színpad kuliszái, a back stage titokzatos, mesés világába.

Következzen itt néhány idézet tisztelőinek, kollégáinak, pályatársainak tollából.

Heinz Zednik a legideálisabb művészek közé tartozik, akiket az élet színpadra teremtett. Énekesként és emberileg első kategória! Hálával és most is élvezettel gondolok vissza felejthetetlen bayreuthi éveire! (Wolfgang Wagner)

Együtt dolgozni vele egy sor izgalmas és nagyszerű részlet kibontakozását és megoldását jelentette, melye-

ket a színpad eredményezett. Próbáinkat nemcsak kemény munka és fegyelem kísérte, de mesterien értette a feszültség feloldását, életvidámságával mindig visszaadta elveszni ígérkező illúzióimat a színház iránt. Há-lás vagyok neki a sok szép színes egyéniségért, melyek alakításával gazdagította rendezéseimet. (Otto Schenk)

Zednik! – A szó már nem is tulajdonnév, hanem a szakma nélkülözhetetlen fogalma – hisz New Yorktól Bayreuthig, Milanótól Grazig mindenki tisztában van jelentésével. Bár Zednik mindenhol fellépett, mindig hazatért. Tudta, hogy szükségünk van rá. Legtiszteletreméltóbb jellemvonása, hogy nagyobb, de kisebb szerepeit is a legnagyobb buzgalommal, átéléssel és kötelességtudattal formálja meg. Interpretációja már most is operairodalom- és történelem. Mint ahogy a Norma említésekor Callas nevét asszociáljuk, az Otello említésekor egyértelműen Del Monacot, úgy lesz a Siegfried legkitűnőbb Miméje mindörökké Heinz Zednik! (Joan Holender, a Staatsoper igazgatója)

Heinz Zednik az a művészszemélyiség, kinek interpretációjában a műhöz való hűség és saját egyénisége a legoptimálisabb harmóniát alkotják. (Clemens Hellberg, a Wiener Philharmoniker ügyvezetője)

Amikor Heinz Zednik énekel, érezzük, hogy tiszta szívből teszi azt. A művész csak akkor emelkedhet fel mesterisége csúcsára, ha tevékenységét szívvel végzi. Heinz Zednik alakítása nemcsak valódi, de igazi is, hisz személyisége erényként tükröződik benne. (Gustav Peichl, építész)

Reviczky Katalin (Bécs)

Mint Loge

Amikor Heinz Zednik énekel, érezzük, hogy tiszta szívből teszi azt. A művész csak akkor emelkedhet fel mesterisége csúcsára, ha tevékenységét szívvel végzi. Heinz Zednik alakítása nemcsak valódi, de igazi is, hisz személyisége erényként tükröződik benne. (Gustav Peichl, építész)

Reviczky Katalin (Bécs)

Recapitulatio

Budapesti Wagner-napok 2009

II. rész

Kovács Annamária Erdája is világszínvonalú: végre igazi alt hangon hallhattuk megszólalni az ősidők kódéből, a Föld mélységes mélyéből megjelenő istenanyát. **Rácz István**, ha nem is ennyire telitalálatként, de a nemzetközi szereplőgárdából cseppet sem kilógva adta a Siegfried Fafner sárkányát, bizonyítva, hogy hangi adottságai nem csak az olasz repertoárban figyelemre méltóak. Három nagyszerű rajnai sellő – **Korondi Anna**, **Fodor Gabriella** és **Schöck Atala** – valamint három kiváló norma – **Gál Erika**, **Németh Judit** és **Szabóki Tünde** – összecsiszolt, harmonikus éneklésének örülhettünk még. (Jegyezzük fel Gál Erika bravúráját is: Az istenek alkonya délelőttjén Carment énekelt – a két előadás között nagyjából két óra telhetett el.)

Az ideai vázlatos áttekintés végén csak egészen röviden említhetem meg azokat a szereplőket, akik már nem újak, de akik alakítása idén is a produkció erősségei közé tartozott: **Michael Roider** Miméjét, **Hartmut Welker** Alberichjét és **Cornelia Kallisch** Waltrautóját.

S ahogy az eddigi években, úgy most is egyenrangú partnerként társult az énekesgárda mellé az **MR Szimfonikusok** együttese, akik érettebben, összeszokottabban játszották végig a ciklust, mint tavaly. Fischer

Ádám teljesítményére minden pozitív jelzót elkoptattak már, ezúttal magam sem kísérletezem újabbak keresgélésével. Az elért eredmény és a többiek sikere az ő sikerét is igazolja.

Bizonyos pontokon tehát halványabb, más pontokon azonban erősebb volt az idei Ring, mint a tavalyi. A színvonal összességében továbbra is igen magas: nem tökéletes, „csak” nagyon jó. S mivel a jóhoz könnyű hozzászokni, ezt jövőre is elvárjuk.

Minden csoda három évig tart – Parsifal (június 28.)

A nibelung gyűrűjével szemben a Parsifal három évvel ezelőtti előadása már maga is a legendák kódéba vész: a Wagner-napok körül lassan kialakuló vallásos áhítat teremtésmítoszának funkcióját tölti be. Ha némi ironiát vélnek felfedezni az iménti mondatban, úgy sietve teszem hozzá: a mítoszépítésben, a legenda életben tartásában magam is részt vállaltam a két előadás nagyjából háromezer nézőjének egyikeként. A három évvel ezelőtti Parsifal valóban fenséges volt – annál nagyobb kockázatot jelentett most újbóli műsorra tűzése. Mindenki, aki hallotta a három évvel ezelőtti csodát, óhatatlanul is az akkori élményt szerette volna ismét átélni. És ahogy az lenni szokott, ez nem történhetett meg újból.

Szögezzük le: ez szinte kizárólag annak köszönhető, hogy ezúttal a szereposztás nem volt tökéletes – sőt, egyetlen esetben inkább az elfogadhatóság vagy elfogadhatatlanság kérdését kellett mérlegelnünk a produkciót hallgatva. A címszerepet éneklő **Nikolai Schukoff** meghívása rejtély: az a kisebb baj, hogy az énekes tenorja meglehetősen baritonális, és nem is különösebben szép színű, de az énektechnikai és hangvolumenbeli fogyatékoságai olyan mértékűek, hogy az előadás élvezhetőségét veszélyeztetik. Ezen nem nagyon segít az oldott színpadi viselkedés és az előnyös megjelenés sem. Persze minden relatív: a Ring szereposztásából (Donnerként és Guntherként) kilógó **Oskar Hillebrandt** Schukoff mellett valódi klasszisnak tűnt – nyers és darabos éneklése ráadásul Klingsor szerepében még jellemző erővel is bír.

Ám a többi szereplő egyértelműen a mérleg pozitív részét erősíti, s ez megmenti az előadást: **Németh Judit** (Kundry), **Tomasz Konieczny** (Amfortas) és **Kovács Kolos**

Hartmut Welker, Christian Franz

(Titurel) megismétlik három évvel ezelőtti nagy alakításukat. Kovács Kolos ahogy akkor, úgy most is jelentőséget tud adni a szereposztási nehézségek miatt nem mindig első osztályú hangokra kiosztott figurának – rövid jelenléte is bizonyítja: ennek a szerepnek *csak így van értelme*. Tomasz Konieczny hangszépségén lehet vitatkozni, atmoszférateremtő készségén azonban aligha. Ha Wotan-alkításában a főisten mélylélektanába engedett bepillantást, úgy Amfortasként a végsőkig felfokozott szenvedés megjelenítésével vált ki csodálatot. Igen, amit hangjával és gesztusaival csinál, az néha már-már túlzás, ám mindez a szerep lényegéből fakad, s érzésem szerint belül marad a jó ízlés kényesen kijelölhető határán. S ha Konieczny-nél egyfajta érzelmi alapállás felfokozott és végsőkig következetes megjelenítése nyugtáz le, úgy Németh Judit alakításának éppen komplexitása döbbenetes: tanítani való, milyen finom eszközökkel egyensúlyoz a megváltás iránti vágy és a bűnbe való tragikus belefeledkezés között. A Kundry-figura bonyolultsági fokát ismerve elmondhatjuk, Németh Judit a Parsifal-előadásokon ismét több volt, mint kiváló Wagner-énekesnő: ez nagy művészet.

Gurnemanz szerepében két kínzóan nagy alakítással kellett megmérkőznie **Eric F. Halfvarsonnak**: egyrészt Polgár László huszonhat éve csodált, s pár hónapja újra látott humánus Gurnemanzával, másrészt Matti Salminen három évvel ezelőtti, a múlt mítikus kódéből regét mondó sámán-Gurnemanzával. Halfvarson művészi egyénisége szerencsére elég erős ahhoz, hogy önerejénél fogva is értékes színekkel gazdagítsa a szerepet, melyet habitusából adódóan inkább Salminen irányából közelít meg – ha mélységében és eredetiségében még nem is érhet fel hozzá. Ez a Gurnemanz határozott, keménykötésű, öntörvényű, ám őszinte hitben élő lovag, akinek zordsága az ügy iránti elkötelezettségéből következik. A pompás basszushang áradása önmagában is fizikai gyönyörűség, ám mindez csak a fentiekkel együtt válik élményszerűvé. De mivel azzá válik, elmondhatjuk: Halfvarson az egyetlen új szereplő, aki méltóképp vett részt a fennkölt ünnepi színjáték celebrálásában.

Ám az igazi csodát mégis régi szereplőknek köszönhetjük: a most is nagyszerű formában játszó Magyar Rádió szimfonikusoknak, és elsősorban az énekkaroknak: az **MR Énekkarnak** (karigazgató: **Somos Csaba**), a **Nemzeti Énekkarnak** (karigazgató: **Antal Mátyás**), a **Budapesti Stúdió Kórusnak** (karigazgató: **Strausz Kálmán**) és a lenyűgöző **MR Gyermekkórusnak** (karigazgató: **Thész Gabriella**). A hosszú felsorolás azt sugallja, alkalmi társulásról van szó. Meglehet, ám a színvonal, amit nyújtottak, minden volt, csak nem alkalmi – hacsak a kivételes hangzásminőséget és ihletettséget nem tekint-

Tomasz Konieczny

jük annak. Ilyen nagyságrendű kórusprodukció önmagában is párját ritkítja, hát még megfejeelve a különböző emeleten elhelyezett kóruscsoportok nyújtotta akusztikai gyönyörűséggel! Mindez persze nem csak a gyerek-kórus alkalmazását megálmódó, és az egész előadás magasrendűségét szavatoló Fischer Ádám érdeme, de legalább ennyire a rendezésért felelős **Parditka Magdolnáé** és **Szemerédy Alexandráé** is. Színpadra állításuk két évnyi Ring-élmény után is bizonyítja: az elragadtatott kritikák jogosak, az emlékek őrizte elismerés pedig nem a megszépítő messzeség következménye. Nem, amit látunk, az a Parsifal legbelsőbb lényegéből, a szerző által meghatározott műfajából fakadó adekvát és egyszerűségében mély interpretáció.

Elégedetlenséggel kezdtük, mélység és csoda emlegetésével zártuk. Mi történt? Lejebb adtuk volna szigorú követelményeinket, elillant volna a három évvel ezelőtti előadás emléke? Szó sincs erről: a gyengébben sikerült momentumok számos részletre rányomták bélyegüket, mindenekelőtt a második felvonásra, aminek nagy férfi-nő párharcát megfelelő partner híján Németh Judit sem tudta megmenteni. Ám az első felvonásban, ami elsősorban Gurnemanzé és Amfortasé, no meg a kórusé, most is megtörtént ugyanaz a csoda, ami három éve. Márpedig ha egy előadás ennyi idő elteltével nem csak működőképes, de katartikus is tud lenni, az mindennél ékebben bizonyítja igazságát és életképességét.

Bóka Gábor

Megjelent a www.opera-vilag.hu internetes oldal Távcső rovatában

Maria Callas és Richard Wagner

Dr. K. Hammerl írása nyomán

Callas nevét, hangját meghallva a mediterrán szikrázó égbolt, a végelethatalatlan tenger, fehér házak, vidám nyüzsgő emberek futnak lelki szemeink elé... Így szerette Wagner is Itáliát, aki, mi tagadás, Bellini eh-

Callas

hez illő színes melódiáin nőtt fel, amelyeket csodált. Ezek olyan mély hatást keltettek benne, hogy Wagner operái nőalakjaiban – beleértve a Parsifal Kundryját – Bellini nagy nőalakjainak reincarnatióját érezzük.

És éppen Maria Callas, az operatörténet nagy feno-

ménje, az abszolút primadonna volt az, aki számos belcanto szerepet: Bellini Normáját, Rossini, Donizetti, Puccini és mások kevésbé játszott és aktuálisan nem felkapott szerepeinek újra felfedezését és méltó csillogását visszaadta.

Kevés operabarát számára ismert az, hogy karrierje kezdetén Callas a német opera, sőt az operett felé vette az irányt. Így az athéni időszakában többek között Humperdinck: A kalmár, Suppé: Bocaccio, Beethoven: Fidelio, Millöcker: A koldusdiák, valamint Haydn: Orfeusz és Euridike, továbbá Mozart: Szóktetés a szerájból c. művekben énekelt.

És most válik a dolog izgalmassá! 1947-től 1950-ig Richard Wagner (!) műveivel is foglalkozott Maria Callas, különösen érdekelte a Trisztán és

Izolda, A walkür és a Parsifal. Képzeljük csak el, hogy itt egy egészen fiatal énekesnőről van szó (Callas 1923.december 2-án született), vagyis 24 évesen a nagy német mester műveihez merészkedett.

Egyidejűleg azonban a Turandotot is elénekelte sok alkalommal Rómában, Veronában, Pisában és Nápolyban. Gyilkos szerep fiatal énekesnő számára. Neves szakértők ebben már egyik okát látták az 50-es évek végén bekövetkezett hangkapacitás-csorbulásának.

Adatok az egyes művekhez:

Összesen tizenkétszer énekelte Callas Velencében (Teatro La Fenice), Genovában (Teatro Gratta Cielo) és Rómában (Teatro dell' Opera) Izolda szerepét, mindannyiszor az akkor leghíresebb operadirektorséggel, Maestro direttore Tullio Serafinnal, aki egyébként Callas legnagyobb pártfogója volt. Néhány részlet: 1947.december 30.-a és 1950. február 20.-a között Maria Callas Izoldát énekelve partnerei voltak: Trisztán: Fiorenzo Tasso, Max Lorenz és August Seider, Brangene: Fedora Barbieri és Elena Nicolai, Marke király: Borisz Christoff, Nicola Rossi Lemeni és Giulio Neri.

Maria Callas

Hat ízben énekelte Callas A walkür Brünnhildé-jét Velencében, és Palermóban a Teatro Massimóban Tullio Serafin és Francesco Molinari Pradelli karmesterekkel.

Újabb részletek: 1949. január 8.-a és 1950. február 10.-e között Callas Brünnhildét énekel Giovanni Voyerrel, mint Siegmunddal és Jolanda Magnonival, aki Sieglinde volt.

Csúcspontként következett Kundry. Maria Callas négyszer énekelte el ezt a szerepet Rómában 1949. február 26.-a és március 8.-a között. Hans Beirer volt Parsifal, Siepi: Gurnemanz, Marcello Cortis: Amfortas, Carlo Platania: Titurel, és Armando Dado Klingsor. A karmester újból Tullio Serafin volt.

Ebből a szerepből Callas hangja szerencsére megmaradt az utókor számára, köszönhetően az akkor a kultúra iránt igen fogékony RAI-nak. Létezik egy stúdiófelvétel az „Auditorium di Roma della RAI”-ból, amely 1950. november 20–21-ig készült. Érdeklődők számára a részletek: Fonit Cetra (Nuovo Fonit Cetra Sp.A.) Edizione Maria Callas-Fonit Cetra vol.2. (Edizione ufficiale dagli archivi della RAI). A Vittorio Gui vezényelte Orchestra Sinfonica e Coro di Roma della RAI-val Callas Kundryt énekelte (Versione ritmica italiana di Giovanni Pozza) Africo Badellivel Parsifalként, Boris Christoff: Gurnemanz, Rolando Panerai: Amfortas, Dimitri Lopatto: Titurel és Giuseppe Modesti: Klingsor partnerekkel. Mindnyájan az akkori idők leghíresebb énekesei voltak.

A II. felvonást tartalmazó CD-n Callas mindenkori nagyságában mutatkozik meg, hangja „három dimenziós karaktert” példáz. Eredeti „német” vagy „wagneri” filozofikus, illetve világnézeti kérdésekkel

nem terhelt – egyszerűen csodaszép. Természetes, hogy az ő Kundry-ja éppoly élő és megkapó, mint Normája, vagy Toscája. A lemezt hallgatva ez a felvonás csillogással teli hangterjedelem -a-b-h regiszterben.

Még egy másik nagyon szép felvétel létezik Callással és Wagner zenéjével. Ez ugyancsak a RAI Stúdió felvétele, melyet 1949. november 8–10 között rögzítettek Torinóban. A RAI zenekara játszik, Ma-

estro Arturo Basile dirigál, és Callas éneklő Izolda szerelmi halálát igen hatásosan, – és mindezt összesen 26 évesen! Ez a valódi raritás az EMI Classisnál kapható (The First Recital), melyen még áriák hallhatók a Normából (többek között a „Casta Diva”) és a Puritánokból.

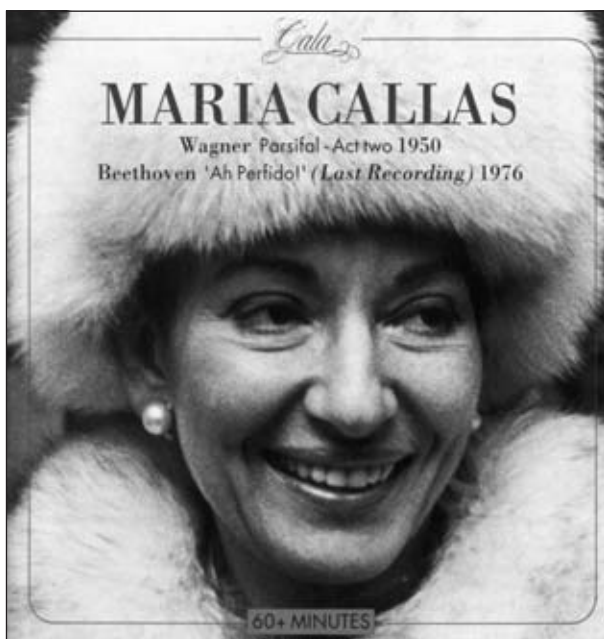
Sajnos, a teljes Trisztánból és A walkürből nem kaphatók jelenleg felvételek Callással, szakmai körökben azonban tudott, hogy kalózfelvételek léteznek (persze annak megfelelő minőségben 1947–’50-ből), ezeket azonban titok-

ban tartják, illetve visszatartják. Ki tudja, hogy a boldog tulajdonosok valaha is kiadják-e? Amit ilyen, a ’40-es és korai ’50-es évekből származó felvételekből még ki lehet hozni, azt azok a szenzációs élő felvételek igazolják, melyeken Callas énekel Mexikóban, Argentínában, Brazíliában. Ezeket annakidején még papírra (lyukszalag) vették fel, és a modern technológia segítségével mára megmentették.

Wagner és Callas szinte hihetetlen kapcsolat! De létezett és az utókor számára további, habár meglehetősen ismeretlen felülettel gazdagítja a Wagner képet.

Sajnálhatjuk, hogy Callast a belcanto tengerkékje visszacsábította, elhódította Brünnhilde szürke sziklájától, így ezzel bizonyára szegényebb lett a világ.

Fordította: Füzesséry Katalin

Callas lemezen: Kundry

Búcsú Hildegard Behrenstől

*„Szemed, hogy csillogott rám,
Ha néztem víg mosolyát –
Még hallok gyermeki éneked
Mit nékem daloltál csak”*

(Wotan búcsúja)

Ő volt Wotan legkedvesebb leánya és most „elhúnyt, csak úgy, mint bárki”. De itt maradt emléke, hangja és a felejthetetlen szép szeméből áradó fény.

1937-ben született az Alsó Szászországi Varelben egy nagy, öt gyermekes családban. Már gyermekkorában kitűnik zenei tehetségével, szorgalmával. 34 évesen debütál a Freiburgi Operában, ahol a Figaro házasságában a grófné szerepét alakítja. A düsseldorfi Reinoperben Karajan meghallotta hangját, akit elbűvölt. Meghívta 1977-ben Richard Strauss Salome c. operájának címszerepére, melyet a Salzburgi Ünnepi Játékokon adtak elő. Ezzel megkezdődött világkarrierje. Már ebből a szerepből lemezfelvétel készült.

Az első Wagner szerepe Izolda volt, melyet Leonard Bernstein vezényletével énekelt. 1983-ban Behrens Bayreuthban az összes Brünnhilde szerepet elénekelte A walkürtől a Siegfrieden át Az istenek alkonyáig. A Solti vezényelte Ring csúcspontjának tartották teljesítményét.

Ugyanebben az évben énekelt a Metropolitan-

ban Brünnhilde szerepeit. Utóbb ezt megörökítették élő felvételen és stúdióban is. Az előadásokat James Levine vezényelte, a főbb szerepeket Siegfried Jerusalem, Matti Salminen, Eckehard Wlaschiha és Christa Ludwig alakították. A rendező Otto Schenk, a színpadtervező Günther Schneider Siemssen volt. A mai napig ez a világ legszebb Ring felvétele - mondják -, etalonként emlegetik. A premier plan képeknek köszönhetően tanúi lehetünk Wotan és Brünnhilde búcsúja meghittségének, olyan átéléssel, Behrens szemeinek olyan ragyogásával, amely megrendítő. Ha a zene nem szólna, és szavak sem hangzanának el, akkor is éreznénk a pillanat drámaiságát. Behrens nemcsak veleszületetten szép hangjával, hanem érzelmetli, emberi érzékenységgel tudta a legszebb szerepeit megvalósítani. Senta és Kundry lényével is teljesen eggyé vált, átalakult azzá a személyiséggé akit játszott.

Hildegard Behrens 72 évesen hirtelen halt meg Japánban, ahol koncerten lépett volna fel és mesterkurzust vezetett a Kusatsu.-i fesztiválon.

Most Wotan sziklabércén alussza Brünnhilde álmát. „Ég áld, te bátor, szépséges lány!”

Szerk.

Hildegard Behrens

Magyar Fejlesztési Bank KKV Hitelprogramok

[Legyen valóság az Ön terveiből is!]

Mi tudjuk, hogy egy vállalkozás sikere két tényezőn múlik. A jó ötleten és a biztonságos alapokon. Az MFB kedvezményes kamatozósú, kiemelkedően hosszú lejáratú hiteleivel biztos alapot teremt, hogy Önnek csak az ötlettel kelljen foglalkoznia.

Hitelprogramokkal kapcsolatos információ: www.mfb.hu

Call Center: 06 40 555 555

E-mail: ugyfelszolgalat@mfb.hu

Telefón: (06 1) 428 15 74, (06 1) 428 13 06

MFB

Magyar Fejlesztési Bank Zrt.

Az ország fejlesztési bankja

HOTEL DANIELI

PALAZZO GIUSTINIAN